

CELLVCHASEM ELIMITHAR, filij
Hahadum, filij Ducellani, Medici de Baldath,

TACVINI SANITATIS,

De sex Rebus quæ sunt necessariae cui-
libet homini, ad quotidianam
conseruationem Sanita-
tis suæ, cū suis Re-
ctificationi-
bus & Operationibus.

PRIMA SANITATIS CVRA, est præparatio Aeris, qui cor contingit. Secunda, rectificatio Cibi & Potus. Tertia, rectificatio Motus, & Quietis. Quarta, prohibitio Corporis a Somno, & a Vigilijs multis. Quinta, rectificatio laxationis, & constricti-
onis Humorum. Sexta, Regulatio personæ in moderatione Gaudij, Iræ, Timoris & angustia. His enim modis æqualitatis erit conseruatio sani-
tatis: & remotio istorum sex ab hac æqualitate, facit ægritudinem, Deo permittente glorioso, & altissimo. Et sub quolibet horum genere, sunt plures species, & plurimum necessariae, quarum dicemus naturas, si Deo placuerit. Dicemus etiam Electiones conuenientes cuiuslibet, secundū cō-
plexionem, & ætatem ipsius. Et hæc omnia ponemus in Tabulis: eo quod multiloquia Sapientū quandoque fastidiunt auditores, & diuersitas mul-
torum librorum oppositorū. Homines enim nolunt de scientijs, nisi iu-
uamenta: non probationes, sed diffinitiones. Ideo intentio nostra in hoc libro est, abbreviare sermones prolixos, & aggregare modos diuersorū uerborum. Attamen nostri propositi est, non recedere a consilijs ante-
cessorum ueridicorum. In hoc autem libro, nihil possumus a nobis, nisi ordinationes, compilationes, & Abbreviationes interrogantium, & in-
ductiones pro bono, ad fortificandam uirtutem uerborum. Nec uolu-
mus sequi uoluntates hominum, secundum diuersitatem intellectus opi-
nionum ipsorum. Inuocamus itaque auxilium Dei, ut rectificet intellectū nostrum. cum humana natura uix excludatur a fallacijs, & tota uariatio nostra est iuxta moderatam nostram intentionem, Ad quod D O M I-
NVS DEVS nos confortet, & auxilietur iuxta beneplacitum suū.

HOMO apud omnes Philosophos in plurib. modis suis, assimilat dispositionibus Lunæ. Quia sicut Luna dispositiones habet, quibus de-
struitur sua natura apud nos, utpote per Eclipsim: & habet dispositio-
nes quib. cōpletur sua natura, sicut in oppositione, seu plenilunio: & dis-
positionem quæ ad immutationem procedens, postmodum completur, ut cum egreditur a Coniunctione seu Semilunio, uadens ad Oppositum seu Pleniluniū: & per aliū modum, cū incipit ab Oppositione, & termi-
natur ad Coniunctionem. Et sic accidit Corpori. Quædam enim ipsum corrumpunt, sicut Venenū. Quædam regunt ipsum, sicut Cibus. Quæ

Aer.
Cibus & Po-
tus.
Motus &
Quietis.
Somnus &
Vigilia.
Humor.
Affectus.

Libri summa,
& ordo,

Candida ad
Deum inuo-
catio.

Homo Lunæ
assimilatur.

Adaptatio si-
militudinis.

dam incipiunt corrumpere, & finaliter iuuant. sicut Medicina. Et alia incipiunt iuuare, & postmodum corrumpunt. sicut Medicina quae est Cibus. Propterea necessarium est, scire Iuuamenta rerum ad operandum: & Nocumenta, ad praecauendum. Homo enim debet sibi cauere a re quae nocuit. Et ob hoc **D E V S** omnipotens docuit bonam uitam, ad proficuum, & malam, ad praefugiendum.

Incipio cum **D E I** auxilio, & compono Tabulas, continentibus Cibus et Potus, & alias res necessarias circa ipsos: sicut ordinabo in suis circulis: ad hoc, quod sit compendiosum Regibus, & Dominis, conspiciere in ipsis. Sunt enim usi habere **Tacuinis**, quibus assimilatur hoc opus. Et diuidam Tabulas ipsas per **Domos**. In prima domo, ponam Numerum, qui est in extremo circuli, in quo res illa continetur. In secunda domo, Nomen illius rei. In tertia domo, Naturam suam. In quarta domo Gradum eius. In quinta, Melius illius speciei. In sexta, Iuuamentum. In septima Nocumentum. In octaua Remotionem Nocumeti. In nona Humorem qui generatur ex ea. Et consequenter in alijs quatuor Domibus, conuenientias eius, secundum Complexiones, Aetates, Tempora anni, et naturas Regionum. In domo. 12. opiniones hominum in ea. In domo uero. 15. Electiones, & proprietates. Deinde faciam loca Simplicium, & Canones uniuersales in genere illius de quo loquimur. Et in Rubrica primi marginis de genere, seu specie illorum, quae continentur in margine, etiam iuxta quod dixerunt Astrologi de illo. Et ante hoc ordinabo Circulum, & aggregabimus omnia, de quibus locuturi sumus, & sermones eorum quos uidimus.

Primo incipiemus de Cibus simpliciter. Deinde de unoquoque genere reliquarum sex Rerum non Naturalium, secundum ordinationem & consuetudinem Gentium, quibus utuntur in comestione, potatione, & alijs, in suis cameris. Et restituemus numerum Graduum, more **Indorum**. Et scribemus loco & uice nominum Philosophorum, literam unam aequi-pollentem toti dictioni. Quae narrabimus in ultimo Libri huius, cum auxilio **A L T I S S I M I**.

**ORDO ET EXPLICATIO PLANI
nior Domorum in Tacuinis sequentes.**

P R I M A Domus continebit Numerum distinctionum, & Capita Libri, Regesto Operis inseruiens. Secunda, Rerum Nomina quae desiderantur. Tertia, earundem Naturas. Quarta, Rerum Gradus. Quinta, Melius ex eisdem Rebus specificiter monstrat. Sexta, Iuuamentum per easdem Res. Septima, Nocumentum earum. Octaua, Nocumeti remotionem. Nona, Humorem qui ex eis generatur. Decima, Complexiones, quibus Res illae conueniant. Undecima, cui nam Aetati. Duodecima, Tempora anni quibus praesent. Decimatertia, Regiones in quibus, & ubi deligenda. Decimaquarta, Philosophorum opiniones circa earum naturas & operationes. Decimaquinta, Electiones & proprietates dictarum Rerum. Adiunctis passim Astrologorum prognosticis.

D O M V S uero Sextadecima, quia pugillo claudi non potest, Canones habet uniuersales de generibus & speciebus Rerum quas Lector quaerit. Et id quidem copiosius in principio Libri, ante Tacuinorum formationes. Atque haec Summa Operis.

Tacuinum in
gratiam Ma-
gnatum com-
positum.

Id est regin-
culas ipsas
tabulas.

Vide, gratia
demonstrationis, Tacuinum seu
tabulam primam subius in ge-
re eius ad tale signum. In his
domos numeris suis signas
usq; ad .13: reliquas autem
duas domos .14. & .15. uide in
frontispicio & alterius partis
eiusdem tabulae in sequenti
folio signas: domus uero .16.
est continetia horum .43. ca-
nonum hic
proxime
subsequen-
tium, atq;
tacuinis
permixtorum.

Haec Domus
erit Sextade-
cima, Tacui-
nos precedens,
singulis tamen
suo numero,
suos subordi-
nans Cano-
nes.

Apparet Au-
torem fuisse
Indum.

C D O M V S S E X T A D E S
cima, Tacuinorum omnium continens C A
NONES introductorios.

C A N O N P R I M V S D E S A P O R
um & Odorum iudicijs, & Ciborum substantijs.

CA N O N E S, quibus noscuntur naturæ Ciborum, sunt quatuor. Primus est semita Rationis: eo quod Ratio ostendit eorum Numerum, mediantibus Saporibus. Et ex receptione Odorum per membra. Et uelocitate Digestionis. Et ratione ipsorum Substantiæ.

Sapores uero simplices sunt octo, scilicet. Amarus, qui est in fine caliditatis: propter quod abradit linguam, & incendit. Acutus uero est minoris caliditatis, propter quod linguam lauat. Salsus autem est adhuc minoris caliditatis, operans in lingua acuitatem. Stipticus, est in fine frigiditatis, adunans linguam, & exasperans. Ponticus uero minoris frigiditatis, & adunationis. Acetosus autem minoris frigiditatis adhuc, operans acuitatem linguæ. Dulcis, uniens pure. nec enim est calidus separans linguam, nec est frigidus adunans, sed est temperatus: & hoc inest ei accidentaliter, eo quod medium inest ei naturaliter per se, propter quod linguæ efficit leuitatem tantum. Vinctuosus est minoris temperantiæ. Et istinc trahuntur Gradus. Nam ea quæ adunant linguam ultima adunatione, sunt in quarto: & quæ e contrario, in primo. Quæ uero media sunt, si propinquiora primo sunt, in secundo: si quarto, in tertio. Et similiter accidit de his, quæ caliditate separant linguam. Odores uero Suaues membra recipiunt, & digerunt: uerum ipsorum caliditas minor est intensis Aromaticis. Horribiles uero e contrario. Ratione substantiæ. Nam substantia Cibi, quando fuerit spissa, uel grauis, dura, uiscosa, seu grossa, est difficilis digestionis: uerum quando digeritur, nutrit multum, et generat opilationem. Si uero leuis fuerit, laxat: rara, mollis, uel subtilis, e contrario. Verum subtilis, aut est Calida, sicut in Acuto: aut Frigida, sicut in Aceto. Et grossa similiter possibile est quod sit calida & frigida: eo quod non est omne subtile calidum, nec omne grossum frigidum.

C A N O N S E C U N D V S D E
Qualitatibus Ciborum simplicium.

CA N O N Secundus, ad demonstrandas Ciborum qualitates simplices, quantitates & uirtutes ipsorum, per experientiam: quæ conuenientior est ratione, eo quod accipitur ab operatione substantiæ cibi in corpore: & maxime, cum Ratio excludat a saporum numero insipidum. Et quilibet cibus intrans corpus, impossibile est quod qualitate careat, quæ operetur. Quæ si in ultimitate fuerit, iudicatur in quarto gradu: et si in oppositione ultimitatis illius, iudicatur in primo. Et quæ est inter utroque, si est prope quartum, dicitur tertius: & si est prope primum, dicitur secundus. Igitur quælibet qualitas erit generaliter inter quatuor gradus. Quorum cuilibet distinguitur, Principium, Finis, & Medium estimatione. Vel

Sapores octo

Amarus.

Acutus.

Salsus.

Stipticus.

Ponticus.

Acetosus.

Dulcis.

Vinctuosus.

Gradus.

Odores.

Cibi substantia.

Ciborum simplicium qualitates.

Cibus dupli-
ter cōpositus.

dicemus, ut multi dixerunt, status esse infinitos. Et in hac distinctione fuerunt multæ diuersitates inter antiquos, in naturis Ciborum iuuantium; eo quod non inuenerunt partem temperatā, cui proportionetur: nec inuenerunt noticiam, seu metam qualitatis assumendam ab illa. quia cibus qui est debilis caliditatis conditur: ex contrario, multam facit operatiōem cibus fortis caliditatis. Et hæc uia subtilis, facilis est ad comprehendendum, si cibus esset simplex. Sed quia plures ciborum sunt cōpositi, uel naturaliter, sicut cōpositum est mel ex dulci & acuto: & melongiane ex insipido, amaro & acuto: aut artificialiter, sicut syrupus de speciebus diuersis simplicibus, & nos oportet ad præsens facere Canonem de naturis cōpositorum.

C A N O N T E R T I V S D E
naturis Ciborum Cōpositorum.

Fortis, Zibire
bergi.

Assipitium.

CANON Tertius in noticia naturarum Cōpositorum, sic perficitur. Postquā peruenimus ad naturas simplicium, & gradus ipsorum cum ratione & experientia, demum ordinabimus naturam caliditatis in oppositum frigiditatis, & humiditatis in oppositum siccitatis. Qui si adæquetur in aliquo, iudicabimus illud temperatū. sicut Ziribeyti dulcis, alias Ziribelgi dulcis, id est, cibus factus de carnibus, speciebus, & melle; seu saccharo: & dicitur latine Assipitium sine aceto. Fit etiam Assipitium cum prædicis ex aceto. Et si alterum excedat, iudicabimus secundum naturam dominantis. Et si cōpositum fuerit ex similibus, sicut de duobus calidis, quorum unum fuerit in primo gradu, & reliquum in tertio, iudicabitur oppositum.

C A N O N Q V A R T V S D E
iuuamentis & nocumentis Ciborum.

Iudicium Ci-
borum iuxta
Sapores.

CANON Quartus ad declaranda Iuuamenta, & Nocumenta Ciborum, & ad auferenda ipsa Nocumenta, ratione & experientia, per rationem conuersionem. Quia Dulcis inducit sitim sua caliditate, generat cholera sua mundificatione sua, & facit opilationem multitudinis nutrimenti ipsius, cum membra multum ex eo recipiant. Acetosus reprimat cholera, generat uentositatem frigiditate sua: & nocet neruis, & uisceribus, subtilitate sua. Et ualde penetrat in profundum, et debilius est Pontico in frigiditate, & operatur operatione simili autumnus. Salsus mundificat flegma, inducens sitim caliditate sua, & desiccans sua siccitate, & per eas exasperat pectus. & est debilius Amaro, in omnibus operationibus suis. Vnctuosus est plurimi nutrimenti, corrumpens, uel fastidians stomachum, faciens lubricam egestionem, multa humiditate sua: & est minor Dulci in sua temperantia. Supticus linguam exasperat, & pectus, uentrem stringit, & confortat appetitum sua frigiditate. Ponticus debilius est eorum in omnibus operationibus suis. Amarus scindi. & abradit linguam, multa caliditate sua: et est pauci nutrimenti, sua siccitate, Mollificat naturam, & deponit flegma caliditate & siccitate sua. Acidus cōparatione Amari

est debilior in omnibus operationibus suis. Insiptus in frigidat.

C A N O N Q V I N T V S , D E

rectificatione Nutrimenti, & remotione nocimenti Ciborum.

C E R T I F I C A T I O Nutrimenti, fit unius sapore per aliū. Nam dulce, & acetosum, alter alterius remouet nocimentum. Acetosum enim rectificatur per salsum: & e contrario. Salsum & Vnctuosum unūquodq; per alterum ipsorum rectificatur. Stipticum cum Vnctuosum, siue Dulci rectificatur, & ipsa per Stipticum. Et Amarum aufert opilationē factam ex Dulci: et e contrario. Ex his tamen non complete soluitur dubietas, de remotione nocimenti, sed est necesse declarare huiusmodi per experientiam, quam sensibilis operatio similiter manifestat. Et patet aperte per pulsum, anhelitum, uel tactum: quia caliditatem faciens, calidum est: et e contrario. Et his adhæret Medicus. Philosophus autem considerat, quod quodlibet animal, & quodlibet uegetabile, uirtute nutritiua priuatū, est mortuum, & mortuum frigidum & siccum: etiamsi stinchus, seu balsamus. Sic & quodlibet aliud, seu uegetabile, in quo inuenitur uirtus illa, est uiuum: & uiuum calidum est & humidum: etiamsi papauer niger sit, seu piscis Bonch, id est, tranula.

C A N O N S E X T V S , P R I N C I P I A

cipia quædam generalia tradit circa Ciborum operationes.

P R I N C I P I A ordinata in hoc libro. Primū dicitur esse de cibis qui sunt calidi, quando sunt magis calefacientes corpore temperato: et e conuerso in frigidis. Secundū. Consulitur corpori sano, duobus modis conseruando scilicet sanitatē eius, cum similibus, uel * restituendo ipsa ad temperandum cum contrarijs. Tertium. Quando cibus est calidus & humidus, quod generatur ex eo, erit sanguis: & ob hoc erit iuuatiuus complexionibus & regionibus frigidis, & ætati decrepitæ, & tempori autumnali. Quartum. Quod temperatum est in caliditate, temperatum est in frigiditate: et similiter, quod temperatum est in siccitate, est temperatum in humiditate. Quintum. Quando excedit cuiusq; caliditas, deficit frigiditas: et e conuerso. Sextum. Dicitur res temperata, uel distemperata, quando est in aliqua qualitate temperata, & in aliqua distemperata. et similiter dicitur de iuuamento & inconuenibili. Septimū. Calidum cum sicco est intensius, et cum humido remissius. Octauū. Cibus humidus potest esse siccus, comparatione sui, sicut pisces: et e conuerso. Nonū. Temperatum in digestionem, temperatum in quantitate. quia scdm hoc corium porci uideatur esse magis digestibile carne. Decimum. Præparanda calida cum calidis, quando alterum ipsorum debilius est altero, et minoris caliditatis.

C A N O N S E P T I M V S , D E

Fructibus in genere. Ad Tacuinum 1. 2. 3. 4.

O P O R T E T nos etiam inuestigare Canones proprios, dicentes: quod fructus omnes generant corrosiones & febres autumnales. Et acce-

*
alias, restituendo.

tosus ipsorum nocet neruis, extinguens caliditatem sanguinis: & iuuat illos, qui sunt calidæ complexionis: nisi conuertantur, sicut Grisomala. Et stiptici ex eis ante cibum stringunt, & laxant post cibum, sicut Citonia. Et aquatici ex eis prouocant urinam, sicut Melones: & reprimuntur ex fructibus dulcibus cum acetoso: & econuerso. Et ex eis qui est maturus & dulcoratus, est melior: & ex eis qui potest conseruari, & non corrumpitur, est melior eo, qui corrumpitur: & ex eis, qui postquam collectus fuerit, morari poterit aliquandiu, donec desiccet, ad hoc ut elongetur a suis uirtutibus naturalibus, est melior eo, qui comeditur tempore quo colligitur. Et qui uelocis est descensionis, est melior eo, qui tardæ, nam diu morans cum corpore in stomacho, efficit operationem toxicæ. Et eius qui est tardæ descensionis, sua grossicie & duricie, ultime est comestio. Et eius qui in stomacho est non mali chimi, aut uelocis descensionis seu conuersionis, econuerso. Et grossus conuenientior est, ut sit hyemali tempore comedendus: quia caliditas in hyeme profundatur in corpore, & econuerso in æstate.

C A N O N C C T A V V S, D E
Frumentis & Seminibus. Ad Tac. 5.

Frumentaria.

Semen.

alias, nocet
nutrimentū
eius.

GALENVS dicit, quod in quibusdam annis, ex malicia temporis, mixtum fuit inuentum Lolium frumento: & accidit, quod cum comedebatur panis factus ex eo, fiebat sorda: & in principio æstatis superuenit multus bothor, & accidentia sanguinea. Et propterea debent mundificari grana frumenti, ab omnibus rebus alijs diuersis ab eis. Ex granis autem melius est, quando decoctione sua uelocius ingrossatur, & quorum modica quantitas multum nutrit. Et cognoscitur hoc mensura & pondere ipsius, & ex quantitate farinae, quæ egreditur post molituram ipsius. Et quodlibet Semen non completum, est humidius completo. Est autem quodlibet semen leuius, calidius, & magis subtiliatium planta, uel herba, a qua habet originem. ut semen Papaueris, quod est minoris frigiditatis folijs suis. Et quædam semina comeduntur, exceptis folijs & herba eorum. Et quædam comeduntur cum herba tota. Et quædam econtrario. Et ex granis cum torrefiunt, quod torrefactum fuerit, & exterius superficiale leuius fuerit, est melius reliquo torrefacto. Per torrefactionem aufertur inflatio eius, & uentositas ipsius, & difficilem facit digestionem ipsius, & * multum facit nutrimentum.

C A N O N N O N V S T E R
ræ, & uegetabilium comparationem docet.

ET CONSIDERANDUM est, quod terræ ad uegetabilia se habent sicut regiones ad animalia. eo quod non quælibet terra, cuiuslibet uegetabili conuenit. Et in hoc est, quod inuenitur Balsamum in quodam loco terræ Aegypti, & in alijs contrarijs non. Et spina Aegyptiaca, id est, planta faciens generari, Arabiæ erat comestibilis: & cum ducta fuit in Persidem, & plan-

tata effecta fuit toxicum mortale. Et quidam Medici opinantur, quod Lolium sit frumentum, conuersum ex malicia terrae per multos annos.

C A N O N D E C I M V S , D E L E

guminibus, & Philosophorum circa Seminum naturas placita. Ad Tacuinum 6.

ME L I V S ex Leguminibus est, quod pertransit sex menses, usque ad annum: & quod ultra pertransit, est minoris nutrimenti, & facilioris digestionis est: eo quod non pertransit. Et sicut inuestigamus de tempore granorum ipsorum, sic inuestigare uolumus de magnitudine ipsorum. Nam semina quae magnitudinem naturalem pertranseunt, & sunt humecta & inflata, habent humiditatem superfluam: quae debent conseruari in loco arido, usquequo arefiant. Veritamen cum superfluunt in uetustate ultima, fit, quod ex uetustate farinae egrediatur simile: & maxime quando non flat uentus septentrionalis, nec miscentur. Cum miscentur, fiat per res desiccantes humiditatem, sicut menthastrum. Et philosophi opinantur, quod Semina omnia calida sunt & humida, sicut sperma, et quod sint sicut materiae, & essentiae plantarum, quod est principium generationis. Et dicunt pro causa, quod quaedam plantarum sunt multorum seminum: sicut Sesamum est: eo quod sunt debilioris naturae. Nam illorum quae sunt debilis naturae, natura multiplicat numerum seminis: ut sit multiplicatio ipsorum, loco uirtutis: & ob hoc sunt animalibus debilibus multa membra, quibus datae & ordinatae fuerunt uirtutes. Et causa: quod multa semina diuisa sunt in duas partes: ut cum in terra corrumpitur una, altera remaneat. Et ideo fuerunt ordinata quaedam membra & organa sensuum duplicia, sicut Oculi, Aures, Testiculi. Et Autores librorum Agriculturae, dicunt: quod semina uelocius corruptibilia, sunt illa, quae seminantur die Australi. In alio, Meridionali. Et quod dicitur de noticia seminum saluandorum anno quolibet, habetur ex hoc: quia si semina seminantur in Septembri, & bene pullulant, significatur, quod bene conseruabuntur in illo anno: & econuerso. Et ex Canone generali procedit, quod quodlibet semen quod in sua decoctione non crescit, est malum.

Legumina
meliora.

*

Semina.

C A N O N V N D E C I M V S , D E

Panis natura, & uarietate. Ad Tacuinum 7.

PA N I S est temperatae caliditatis: cuius est desiderium, recipere omnes sapores conuenientes cuilibet complexionis. Et melius ex eo est, cuius frumentum bonum existit, & fermentum eius moderatum, cuius aqua & sal sint quantitate conuenienti, & ignis temperatus, agens in superficie & profundo ipsius. Hip. Cum talis fuerit panis, est plurimi nutrimenti, bonae digestionis, facilis descensionis. Et panis diuersatur. Nam alius est, qui conficitur cum aqua & farina: & est plurimi nutrimenti. Alius

Panis natura.

est, in cuius confectione miscetur oleum : qui est difficilior ad digerendum, & peior ad descendendum. Alius est, cui admiscetur papauer: qui ualet ad prouocandum somnum. Alius est, cui admiscetur ciminum magnum, & ciminum cōmune : ad remouendum uentositatem ipsius. Et ex eo alius est, qui comeditur ualde calidus : cuius digestio est ualde uelocior, descensio tardior, & nutrimentum amplius. Et ex eo alius est, qui frigidus comeditur : cuius digestio est tardior, nutrimentū modicum, transitus uelocior : propterea, quia superficies eius in frigidatur & spissatur, & a profundo caliditate sua dissoluitur uapor: qui dum mouetur uersus superficiem, non inueniens transitum, reuertitur : & obuiando aliī uapori, cum eo reuertitur : & erit de ipso ratio ut de primo : & sic reuertendo * incedentes, accidit huiusmodi motu uiscositas & inflatio, prohibentes humectationem, nec stomachus poterit ipsum superare. Io. & Ra. uidentur contrarium huius, laudantes quod comedebatur in fine secundae diei postquam confectus fuerit, & maxime fermentatus. Et noticia eius habetur ex hoc : quia cum ponitur in aquam, quod descendit inferius, est azimus : & econtrario fermentatus : & si in medio natauerit, erit medium inter azimum & fermentatum. Et causa in hoc est : quia fermentum est subtile : in quo est acetositas corrupta, quae induxit in eo parum caliditatis, & multum aëritatis : propter quod panis factus est spongiosus, & supernatans, cum non habeat in se uerberationes, motus, confricationes, & uiscositates.

C A N O N D V O D E C I M V S,

De Oleribus. Ad Tacuinum s. 9.

Olerum natura & operatio.

CAUSSA QVARE praemittantur Olera in comestione, est, quia sunt subtiliatiua, sicut fructus : & generant omnia uentositatem, & inflationem, & decrepitis colicam, & malam digestionem. Nisi sit aliquod acutum ex eis, sicut Origanum recens, & Nasturtium, quae deficiunt ab hac operatione. Et sunt iuuatiua illis quibus dantur pro cibis. Et plurimum ex eis, nutrit nutrimento modico. Sed sanguis, qui generatur ex eis omnibus, est modicus, subtilis, & aquosus, & malus. Et quidam ex antiquis dixerunt, quod ex centum drachmis Olerum, generatur minus decem drachmis sanguinis & carnis : & econuerso. Et frigida & humida ex eis conferunt iuuenibus, & complexionem habentibus calidam. sicut Lactuca, Scariolae hortulanae. Item ex Oleribus, syluestria sunt fortioris siccitatis, & peioris nutrimenti. Et minus mala inter haec sunt Lactuca, deinde Molachiae, & postmodum Atriplices, & de hinc Portulacae, & Bletones. Et de quibusdam Oleribus plus nutrimenti est in folijs, sicut Lactuca. Et de quibusdam in radicibus, sicut Radices, seu Raphani, Rapae, & Bletae. Et cuiuslibet terrae scantis, cuius comeditur radix, semen eius impossibile est quod sine periculo comedatur. sicut Lactuca. Et econuerso : sicut Citrulli, Cucumres. Et plures ROMANI comedunt Olera, seu herbas

crudas post cibum, & non nocet eis: & hoc aut propter malam consuetudinem in ordinatione ciborum: uel quia fundus stomachi sua caliditate comburit ipsa, & orificium sua infrigidatione digerit.

C A N O N T R E D E C I M V S ,

De uarijs Speciebus, & earum præparatione ad decoctionem.

EX SPECIEBUS quædam sunt de Terrænascentibus: quædam ex Animalibus. De terrænascentibus quædam sunt fructus, sicut piper, oliua: quædam flores, sicut crocus. Quædam sunt semina, sicut ciminū & coriandrum. Et quædam olera, sicut Bleta, & Spinachia. Et quædam radices, sicut rapæ, et pastinacæ. Et quædam olea, sicut sesaminum. Et quædam sunt succus, sicut acetum, & succus agrestæ. Et quædam ligna, sicut cinnamomū, & zinziber. Et quædam sunt de superfluitatib. animalium. sicut mel: * & quædam alia eius generis multa, De istis plurimum dicemus in tractatu fructuum, olerum, & confectorum, cum acetosis, et speciebus ciborum secundæ Mensæ, et Chalde, & huiusmodi: & quando dicemus de caseo qui fit ex lacte, dicemus de oliuis: & quando dicemus de carnibus salitis siccis, in secundo capitulo Carnium, dicemus de sale: & quando dicemus de acetosis, dicemus de aceto: & hæc omnia ordinata sunt loco suo, quorum partitio uel capitulatio manifeste adparet. Canon in præparatione speciatorum, & adpositione rerum & siccorum fructuum de terrænascentibus ponantur in decoctione prius quàm dantur, sicut radices. Deinde de quæ sunt leuis decoctionis, sicut olera. Et de seminib. aromaticis, quod est ex eis siccū, ponitur in principio decoctionis: & econuerso. Nec multiplicetur in cibis qui comeduntur infrigidantibus: quia exinde corrumpuntur. Et ex succis fructuum præcedant acetosa in decoctione. Dulcia uero & stiptica postponantur: ne cibi amari fiant. Iudicatur enim quodlibet a re uincente in ipso, cum remissione quadam: propter res alias quæ miscentur in ipso, sicut * Alkipitium per acetū, & cibus præparatus cum Muri, ubi ferculum fuerit diuersarum naturarū temperate compositum, sicut zinziber dulce. Et si ferculum fuerit diuersarum naturarū, erit temperatū, sicut * zibergi recens, id est cibus, qui fit cum carnibus & melle. Et hoc totum ordinatum est in Canone Quarto. Et diuiditur. Quia quoddam fit ex aqua piscium, quod inducit humores. Et quoddam fit ex farina simillæ, quod sit modicæ caliditatis, bonum efficiens saporem in cibis. Et quoddam fit ex farina ordeï, quod est calidum in primo, siccum in secundo, laxatiuum uentris.

C A N O N Q V A R T V S D E

cimus, de proprie Acetosis. Ad Tacuinum 10.

ACETATA generaliter obsunt neruis, pectori, intestinis, & coeli, & extinguunt choleram, & sanguinem, & inducunt flegma, & conferunt habentibus complexionem calidas, in temporibus, & regionibus calidis. Et caliditatem eorum cum aceto præparatorum, minuit acetum, & humorum minuit humiditatem, & grossorum grossiciem. Et grossa

Specierum
species.

Alias, Et quædam
dam ramæ, ut
stibes.

Speciatorum
administratio.

Forte Assi-
pitium.

alias, Zibir-
bergi. supra
fol. 8.

Acetata.

sunt ex cibus stomachorum calidorum, & hyemalium: subtilia uero e contrario. Et præparatorum cum aceto, quædam conseruantur tempore ad tempus, ut Melongianæ, & Rapæ. Et quædam non conseruantur, sicut caules ouati, & his similia. Sed Canon est, q̄ omnia quæ conseruari debent, & durare, carnes sint, uel aliud: si niue conseruabuntur, efficiuntur mollia, & tenera: sed melle præstatur eis cum humiditate caliditas, sed uino præstatur caliditas & siccitas, sed aceto frigiditas, sed sale præstatur caliditas & siccitas multa.

C A N O N Q V I N T V S D E C I
mus, Deimpropræ Acetosis. Ad Tacuinum 11.

Acetata non proprie.

alias, incidendum.

Cibus medicinalis.

Cibalis medicina.

COCTA Olera improprie acetata sunt. Cibi qui fiunt specialiter uolentibus subtiliare complexionem: & illis qui indigent cibo multo, modico nutriente: & etiam illis, qui tolerare non possunt cibaria grossa, sicut carnes: siue accidat ex natura hoc, siue ex morbo, siue in quem ueretur incidere, siue eo quod iam inciderit: uel quia utuntur cibus ipsis causa religionis: uel quia timetur de Anno acuto, & pestilentiali, quo etiam moriuntur Animalia: & iuxta unumquodq̄ ipsorum, uel istorum cibi prædicti diuersimode præparantur. Quandoque cum succis fructuum præparantur, ad ingrossandum humores subtiles, & ad infrigidandum complexionem inflammatas, & calidas. Et quandoq̄ præparantur cum synapi, ad incendendum humores grossos: cū muria & pipere, ad calefaciendum complexionem frigidam: & cum succo Lemoncellorum, ad confortandum stomachum, & excitandum appetitum. G. dixit multum usus sui, ad curandum habentes splenem grossum, opilationem hepatis, et principium epistemiæ, cum regimine subtiliationis. Et secundum rationem cibi acetati & præparati cum speciebus, sunt cibi medicinales, cū corpus non nutritur multum ex eis. Et cibus medicinalis, est cibus habens in se uirtutem, quam natura refugit, sicut sunt allia, & synapis. Et melius cibalis est medicina, habens in se uirtutem aliquam nutritiuam, quam recipit natura, sicut Scuthus, & Cumabari.

C A N O N S E X T V S D E C I
mus, De cibarijs Suffrixatis & Frixis, Butyro, Colustra, Lacte & Ouis. Ad Tacuinum 12.

Sulcius.
Galatina.
Askipitium.

CIBARIA Suffrixa, & Frixa, sunt iuuatiua habentibus in stomacho flegma, & humiditates: uel timentibus incurrere malam complexionem humidam. Quæ diuiduntur. Nam ex illis sunt, quæ præparantur cum aceto, sicut Sulcius, Galatina, et Askipitium cuius remota est unctuositas: quæ conferunt habentibus complexionem calidam, hepar calidum: et extinguunt inflammationem sanguinis & cholerae: et obsunt, quibus excidit melancholia, & neruis: et præparata cum lacte, faciunt uentositatem & colicam, et maxime, quando præparantur cum carnibus gallinarum, seu cucurbitis, et his similibus. Et lac nouiter mulsam, & aliquo tempore residens, et butyrum coctum, crudum, et coctum recens, & caseus recens, et

floricū, & colustra, sunt uniuersaliter multi nutrimenti, & auferunt prur-
ritum, & scabiem siccam, & impinguant corpus, & conferunt pectori. Buty-
rum crudum, minoris est caliditatis, quā butyrum coctū. Colustra uero
humidior est florico, uel caseo recēti. Lac coagulatū, acetosum, & lac sim-
pliciter preparatum cum speciebus & oleribus, remittuntur a natura sua:
& melius est lac, quod est intensæ albedinis, boni odoris, et boni saporis,
de quo cū stillatur gutta aliqua, remanet integra comprehensa, nec spar-
gitur in eo. Et causa est in hoc, quia lac est temperatū in caliditate, & hu-
miditate: quia est sanguis completæ maturitatis: eo quod mammillæ con-
uertunt ipsum ad naturā suam: sicut conuertit cerebrum spiritū uitalem,
& testiculi spermatis substantiā. Quia natura quādoque facit calidum san-
guinem in frigidum conuertit, ut fiat nutrimentum cerebri. Et quandoque
cibum subtilis substantiæ, facit conuertit, ut sit nutrimentū corporis gros-
si. sicut fit operatio cum lacte Asinino. Et causa subtilitatis lactis asinini
est: quia asina lactans, propter suam grossiciem, grossum ipsius retinet ad
sui nutrimentum: quia conueniens est naturæ suæ, grosso cibo nutriri,
sicut asini, & qui nutriuntur * ex eo. Lac autem diuersatur secundum
diuersitates, ex natura animalium, ætatum, temporum anni, pascuorum,
& appropriationis, seu elongationis a partu. Et lac pascentium in cam-
pis, melius est lacte nutritorum in domo: & melius est lac Animalium
pascentium herbarum Scamoneæ, Glandes, & Sumach. Et lac Veris post
partum animalium, mundificatione completa, est subtile: & in Aestate
mediocre: deinde ingrossatur usque ad tempora impregnationis: quibus
& deficit lac. Et lac iuuenum animalium, est melius lacte senum. Et lac
Vaccarum est grossius, & difficilioris descensionis, et magis naturā strin-
git, & est nutribilius quolibet lacte. Lac uero Camelarum econtrario se
habet. Sed lac Caprarum est mediocre inter utrunque. Et lac Pecudum
est medium inter lac Vaccinum, & Asininum. Et lac Asininum et Equæ-
rum, est mediocre inter lac Camelarum, & Caprarum. Lac uero Mulie-
bre, est temperatius quolibet alio lacte: eo quod est superfluitas tempera-
tionis animalis inter cætera. Oua uero recipiunt in se quædam anima-
lia, quorum aliqua uolumus recitare delectationis causa. Queritur enim.
Quare ex omnibus Ouis, quæ uicissitudinarie mas & foemina cubant,
cum pulli fiunt ex eis, non incontinenti cibum ex se recipiunt, sed a pa-
tre, & matre cibantur: sicut pulli columbini: & ex omnibus alijs ouis,
quæ solū foemina cubat, licet sit ipsa debilis, & diminutæ caliditatis, pulli
ex eis nascentes, incontinenti comedere incipiunt ex se: sicut pulli galli-
næ, & phasianorum. Et quare mares non soli cubant oua, sicut foemi-
næ solæ inueniuntur cubantes: Et quare omne animal, non habens au-
res extra eminentes, ouat: & econtrario. Item Isaac dixit, in libro suo de
Animalibus, ex uerbo Aristotelis, quod oua habentia duo uitella, geminos
pullificant. Et dixit uerum: attamen unus est maior altero. Dixerunt etiam
quidam, quod oua non pullificantia, sunt illa, quæ fiunt ex combinatione

Butyrum,
Colustra,
Lac,

Lac asininum
subtilius.

alias, ex
grosso.

Lac uac-
carum.

Lac Mulie-
bre.

Oua.

Solutionē ho-
rum, uide a-
pud Aristote.
in Proble.

gallarum tantū: aut quia gallinæ ordinantur ad ouandum in cinere: uel quia acciderunt tonitrua tempore cubationis. Et ova habentia duo uitel- la, sunt uix pullificantia, & quæ fiunt in defectu lunæ. Et illa sunt ut plurimum pullificantia, quæ carent prædictis impedimentis.

C A N O N D E C I M V S S E P T I M U S

mus, De Carnium natura in genere, & Stomachi caliditate, Deq; Carnibus porcinis. Ad Tac. 14.

alias, humi-
diores.

alias, tempe-
raiores.

Stomachi
caliditas.

Lege, Domi-
ni per Mosen.

Carnes
porcinæ.

C A R N E S sunt cibi multi nutrimentū, generantes sanguinē unctuosum, & sunt de cibis exercitantū, et uirorum fortium, et sanorum. Quæ di- uersificantur secundū diuersitatem animalium in ætatibus, & temporibus, quibus reperiuntur locis, & eorum pascuis, modis decoctionum, & assatio- num ipsarū, post interfectionē, & repositionem ipsarū. Nam propinqui- ores infantia, sunt humidiores senibus, & domesticæ sunt humidiores syl- uestribus, & uernales humidiores autumnalibus, & carnosæ sunt pluri- nutrimenti, & tardioris descensionis pinguibus, et pingues meliores macilentis, & castratæ non castratis sunt * meliores. Et cuiuslibet animalis humidus, masculus est melior quæm femina: et e contrario. Et animalis cuiuslibet sicci, quanto iuniores, tanto * meliores. sicut uituli: & e contrario, sicut arietis. Et carnes, quæ non diu steterunt post interfectionē. Et illæ quæ auferuntur ex aquis de piscibus, quæ non perueniunt ad ultimū senectutis, uel corruptionis corporis, sunt melioris digestionis, quæm recentes, in stoma- chis præparatis. Et animalium statim interfectorum carnes, sunt magis conuenientes stomachis calidis, sicut Turcarum et Sclauorum. Et caliditas stomachi, aut est per naturā, aut secundum naturā: ut stomachis inflāmatis. Aut est secundū accidens, sicut accidit, quādo foramen furculi ueniētis a felle ad stomachū, est amplius illo quod incedit ad intestinū duodenū, propter quod cholera cibū comburit. Aut ex operatione exteriori, sicut accidit illi, qui imponit stomacho suo, prauē inquietans uentrē. Aut ex profunda- tione caliditatis, sicut accidit stomachis in hyeme. Aut propter fundū sto- machi, qui est multæ carnositatis, & fortis caliditatis. Rasis dicit, quod temperatiores ex carnibus (si esset a Lege statutū) sunt carnes porcine. Et Gal. narrauit, quod sunt similiore humanis: eo quod quibusdā ministratæ fuerunt carnes humanæ, nec poterunt discernere inter eas, & porcinas diuersitatē in odore, seu sapore: propter ipsarū similitudinē. Et ex hoc Canone dicimus, quod meliores ex carnibus sunt, non propinquæ natiuitati: eo quod sunt multarum humiditatum & muscilaginū: nec longinquæ a natiuitate: quia sunt multæ siccitatis & grossæ. Nam illæ sunt non bonæ, propter uelocitatem descensionis, et modicum nutrimenti ipsarum: et istæ, propter tarditatem, et residentiam ipsarum. Sed debent esse mediocres inter has: & maxime cum ipsarū animal est sanū in tempore temperato, & pascuis affluentibus, & domesticū, utens motu temperato, et motu a loco pascuorum suorum per seipsum reuertatur ad eundem. Ex quo conuincitur, quod non sint herbarum illic necantes. Homo enim nouit quæ sunt conuenientes animalibus herbarum. Et possibile est,

quod alicuius natura, alterius nature conveniat, & alterius sit probatrix. Sicut Elleborus est conueniens coturnici, Iusquianus passeribus, crocus bobus, & hominibus temperatus panis, & carnes bene coctae. Nisi famescant in stomacho ipsorum: quibus tunc convenientes carnes Camelinae, & panis azimus: et hoc propter uehementiam caliditatis ipsius. Quod si acescant in eo, erit propter debilitatem, et frigiditatem ipsius. Sicut accidit Prædicatori cui dam, de quo narrauit G. Ego tamen dico, quod hoc accidit, quod orificium stomachi sit uehementis frigiditatis, & fundus ipsius in ultimo caliditatis naturalis, inducit appetitum magnum, & digestionem bonam, & maxime, cum appetitiua, & digestiua fortes fuerint, & corpus magnum, & ferculorum foramina inter ipsum & fel exeuntia, fuerint larga, et tempus hyemale, & regio septentrionalis: & econuerso.

C A N O N D E C I M V S O C T A

uus, De Carnibus syluestrium animalium, grossis, & subtilibus. Ad Tacuinum 15.

DE CARNIBUS uenationum quadrupedum, syluestres sunt grossae multum, et sunt de cibis utentium exercitio. De carnibus uero auium, subtiles ex eis sunt, sicut phasianorum, & sunt de cibis conualescentium & quiescentium. Nec sunt convenientes utentibus exercitio, neque sanis, neque etiam habentibus stomachum calidum, & maxime habentibus corpora rara, eo quod corpora rara indigent cibo ad densandum: & densa econtra cibis subtilibus ad transeundum: et stomachi calidi indigent grossa substantia, ut non combinetur in ipsis. Et causa quare stomachus cum debilitate caliditatis, digerit corpora, quae mollis, digerere non potest, sicut ossa & cartilagineae, est: quia illa non habent digestiuae proprietatem, cuius causa corpus cibi per grossiciem eius subiiciatur corpori stomachi * debilis, & humidus existentis. Sicut corpus hominis subiicitur uelocius puncturae scorpionis, quam subtilibus perforatoribus: & sicut subiiciuntur corpora animalium puncturae uesperae, muscae, et cimicium, cum nutriuntur ex eis: sicut locustae, seu galli operantur, ut cauda lapide perforent, ubi semen initium conseruandum sit a frigore. Et huius uirtutis nutritiuae reperitur instrumentum in quibusdam bene completum, taliter, quod unus potest digerere, quantum plures non possunt comedere. sicut dicitur de filio Alleph, & alijs, quorum stomachus subiicitur cibis, & mollescit in eis: sicut mollescit Adamas plumbo mediante sub mortello. Et operatur istorum nutritiua in cibis multum, sicut operatur ignis ex lignis multis, modicum cinerem, quia digerit uelociter. Et quaedam partes in uapores soluuntur, exeuntes per medium porum: & partes aliae educuntur per aliquem modum alium purgationis.

C A N O N D E C I M V S N O

nus, De Piscium natura, & digestionem. Ad Tac. 17.

GALENUS dicit, quod Pisces sunt generaliter difficilis digestionis, generantes plurimum flegmatis, & sanguinem malum, & maxime illis, qui eis non utuntur, nisi calefactis, & illis qui uino non semper utuntur.

alias, lenis

*

Piscium natura.

Piscium de-
lectus.

Diuerfantur tamen secundū ipsorum genera, loca, quantitatem & ipsorū cibum, & præparationem ipsorum: & plurimum de his diximus in ipsorum Tacuinorū capitulis. Meliores uero ex piscibus sunt saporosiores, & boni odoris, et modicæ uiscositate, nutrimenti boni, pulchri coloris, et de quibus pluries reperiuntur in aquis currentibus supra terram lapidosam, quarum motus sunt uersus septentrionem: peiores uero econtrario. Et melius est, non potens eos digerere, ut quo comeduntur die, procuretur uomitus: & peius, cum comeduntur, & deinde potatur aqua niuosa. Et utilius quod fit, ad sitim mitigandam ex ipsorum comestione inductam, quæ fit ex eorum unctuositate uiscosa poris stomachi inuisitata, hoc est, quod studeat bibere antea modicum uinum purum: ut ad fundum stomachi descendant: deinde multoties utatur potu ipsius, ut uelox sit eorum descensio. Et illis qui non adhærent huic curæ, est utile peludith mellitum: post quorum comestionem non debet dormire, nisi digerantur. Et dixerunt quidam, quod causa, quare pisces sitim faciunt, est, quia frigidi sunt & humidum: & omne simile, simile adpetit: & propter hoc aquam adpetit, unde prouenit sitis. Quia si res taliter se habet, quod scilicet frigidum & humidum appetunt sibi simile, sicut aqua niuem, & lactuca res abscindentes naturaliter sitim, erunt naturaliter prouocantes sitim, & nulli erit in hoc appetitus stomacha ratio, nec prodesset uinum in huiusmodi siti mitiganda.

C A N O N V I C E S I M V S,

De Carnibus membrorum Animalium, exteriorum & interiorum. Ad Tacuinum 18, 19.

Membrorum
qualitates.

M E M B R A Animalium, assimilantur animalibus, quorum sunt membra, & diuerfantur iuxta diuersitates animalium ipsorum, & specierum earū. Et propterea capita arietum, humidiora sunt capitibus caprarum: & capita caprarum, humidiora sunt cerebris capreolorum. Et sic diuerfantur, secundū plus & minus, unūquodque tamen conuenit suo generi. Quia etiā corda diuerfantur: quæ generaliter calida sunt & sicca: eo quod sunt radix caloris naturalis in animalibus. Propter quod omnia membra propinqua cordi, sunt temperatiora, leuiora, digestibilia alijs quæ elongantur ab eo: quia nutriunt sanguinē quem cor & hepar decoxerunt. Et econuerso, membra quæ sunt a medietate umbilici, usque ad caudam. Et secundum hoc proportio erit. Quia membra quæ sunt dextri lateris, sunt meliora sinistris: eo quod sunt propinquiora hepati. Et membra quæ sunt propinquiora dorso, per ipsorum motum, sunt meliora propinquis uentri, propter quietem ipsorum. Et membra, quæ sunt propinquiora superficiei corporis, quia proxima sunt aperturæ pororum, meliora sunt propinquis parti interioris corporis. Et carnes quæ adhærent ossibus, sunt saporosiores carnibus elongatis ab eis. Et medietas cartilaginum, melior est ipsarum extremitatibus. Ruffus dixit. Laudo sanitatem illius

corporis, cuius sensus nouit discernere inter hæc membra bonū a malo.

Coci distinguunt inter hæc membra: licet ignorent caput esse locatum ad hoc, ut sit custos corporis: eo quod in ipso sunt quinque sensus, quibus per intellectum deliberatur inter bonum & malum. Et cor locatum est in medio corporis, ut aërem adtrahat sibi propinquiorem, obtemperans frigiditate ipsius caliditatem propriam, faciens eius subtilem spiritum, per quem distinguat quinque sensus, & ex eius grosso actus loquelæ, & uocis. Instrumenta uero nutrimenti locata sunt sub eo, ut sua caliditate iuuet ea ad digerendum, & festinet digestionem, & adiuuet gignitiuam, & ad educendum foetum, & ad expellendum superfluitates. Manus autem & pedes sunt instrumenta ad acquirendum, & ad fugiendum, & sunt arma ad pugnandum. Dentes uero deputati sunt ad incidendum cibos, molares ad molandum, lingua ad loquendum, isophagus ad descendendum, uenter ad digerendum, intestina ad stercurum. Meseraycæ uero sunt uicæ, ad deferendum hepatis substantiam a stomacho ad hepar. Postquam autem decoquitur, conuertitur in quatuor substantias, sanguinem uidelicet, humorem aquosum, choleram, & melancholiam: ex qua Fel attrahit spumosum ipsius: Splen melancholiam residentem: Renes trahunt aquositatem cum ea commixtam. Demum remanet sanguis purus, qui reseruatur, ut corpus nutriat: cuius melius assimilant sibi testiculi. Benedicatur ergo DEVS, qui glorificauit hominem, statuens animalia uiua ad seruiendum ei, & mortua ad nutrimentum, & exaltauit illum inter alias creaturas, propter rationem ipsius: & ex pluribus non secuti sunt mandata DEI, nisi pauci, qui inspicientes mundum nihil esse, dimiserunt ipsum, & secuti sunt alium.

Ministeria
membrorum
hominis.

CANON VICESIMVS

primus, De officio Coci, & ferculorum uaria præparatione,
totiusque Culinæ, cura. Ad Tacuinum 20.

ORDINATIONES, quas ordinauerunt Coci, dixerunt, quod salita & stiptica, debent prius elixari cum aqua dulci, & deinde præparentur. Amara uero, & acuta præparentur cum aceto: & acetosa cum salitis, & econuerso. Et insipida præparentur cum speciebus calidis & sale. Et carnes macræ cum unctuosissimis: quæ carnes macræ debent prius elixari, quæ præparari ad usum. Et assandas carnes ungere debes prius: quibus in assatione submitti debet uas, continens aquam recentem. Et si humidæ fuerint carnes, sic assentur, quæ humiditates propriæ remaneant in eis: quæ si siccæ fuerint, tam diu assentur donec desiccantur. Sit tamē cautela, quod uasa non cooperiantur, quibus præparantur carnes syluestres. Nec occidenda sunt animalia ipso die, quo comederint allia, siue cepas: & si ferculum præparatum seruari debet in olla, lutetur creta coopertorium cum orificio ollæ. Debent etiā mundificari carnes a suis superfluitatibus antequam coquantur. Magni gladij taliter præparentur, quæ in rumpendis ossibus frustra non

Officiū Coci

Assata.

fiant minuta: parui uero acuantur, ut incidendo carnes non deuascentur. Tabulæ uero ubi carnes & herbæ inciduntur, bene radantur. Habeatur etiam cultellus singularis, quo cepæ incidantur: nec cum cultello ipso, quo cepæ inciduntur, sed cum alio pulchro, & mundo panem incidas minutim, qui ponendus est in brodium. Quælibet etiam olla habere debet suum coclear, & coopertorium suum: & spumetur olla iugiter, & mundificentur labia seu latera ollæ ipsius, nec in eis fiat aliqua combustio: & si aliquid in eadem olla combustum appareat, charta bombicina madefacta applicetur loco prædicto. Et si oportuerit aquam addere, in ipsam ollam aspergatur, & non subito infundatur. Madefiant etiã labia ollæ assidue. Species, & Amigdalæ non pistentur in mortario unctioso. Herbæ etiam non pistentur in ruginoso mortario, a quibus debet haberi succus: & non ponantur in scutella. Fercula, nisi postquam sedabitur feruor ebullitionis ipsorum. Et lauet minister manus suas, priusquã scutellet cibum ipsum, fumigans manus suas post abluitionem cum fumo sandalorum: ut remoueat odor cepearum. Nec obliuiscatur, ante decoctionem ferculorum suffrixare carnes, cum speciebus & cepis. Et in hoc est totum negocium coquing. Dimittas etiam carnes grossas una nocte manere ante decoctionem: deinde elixa eas cum aqua & sale, ad subtiliandum eas. Nec decoquas carnes post occisionem statim, nisi prius infrigidentur. Prohibetur etiam ferculorum decoctio cum lignis uiridibus: & est conueniens ignem efficere ex lignis, quæ non sunt mala qualitatis. Et si uolueris celeriter excoqui carnes, Boracem in earum cocturam apponas, & in illis cera mittatur: ponantur in hæc uirgæ ficuum, & cortices melonum.

C A N O N V I C E S I M V S S E

cundus, Qua cura cibus sumendus, & quæ fercula, quibusque de caussis fugienda. Ad Tacuinum 21.

Prohibita ferculorum mixtio.

OR D I N A T I O N E S meliorū de meliorib. rebus, est non cōmiscere in comestione unius diei duo fercula calida, sicut pullos colūbinos assos, & allia. Nec duo fercula frigida, sicut madira. i. carnes præparatas cum lacte acetoso, & maslia. i. carnes præparatas cū sero. Nec etiã duo fercula uiscosa, sicut caseum, & pisces recentes. Nec duo cibaria cōuertibilia, sicut griso mala, & melones. Nec duo cibaria inflatiua, sicut sunt olera & fructus. Nec duo fercula stiptica, sicut agrestia & fumachia. Nec duo cibaria grossa, sicut carnes salitas, & caseum ueterem. Nec etiam duo fluxibilia, sicut pinguedinem, & medullam. cuncta em̄ quæ diximus mala sunt, maxime quando non successiue comedunt, eadem comestione, & simul miscent. Nec acetū sumatur post cibaria confecta de grano zizo. Nec lac cum aceto, siue cum radicibus. Nec cepæ cum allijs. Nec carnes gallinæ præparatæ cum lacte acetoso. Nec granata post frumentū paratum cū carnibus. Nec aqua dulcis, seu calida sumenda est post stidibog, id est, carnes præparatas cum ouis, speciebus & aqua, aut salsa cibaria. Nec aqua frigida.

post fructus, sed cibaria calida, & chalde, nec carnes assatę cū lignis laudę
& assatę cum lignis ficuum, & similib. Prohibetur etiā comestio aceti
uel olei, quę reposita fuerint in uase æneo. Nec cibus calidus repositus no
tē una sub uase æneo comedendus est: nec in loco seu camera humecta:
& præcipue si sunt pisces assati cum oleo, uel aliquod assum, & in man
tali calidum inuolutū. Nec cibus, nec uinum, in quibus ceciderint formi
cę, maltę, seu alij uermes. Abstinentū est etiā a corruptis fructibus.
Nec cibus qui amisit suū saporem & odorē, comedendus est. Et uniuersa
liter abstinentū est a quolibet cibo, in quo humanus non delectatur ani
mus, nec sensus. Nec bibas in comestione, nec comedas supra potū. Cœ
na etiā minuenda est, si uis leuis * mane consurgere. Dimoueas etiā men
sam, appetitu remanente comedendi. Prohibeas etiā cibos stipticos, co
licam patientibus & senibus: & cōualescentibus grossas carnes: quas con
cedes iuuenibus & exercitantibus. Scire etiā conuenit, q̄ licet ex omnib.
cibis prædictis, protinus non sentiatur læsio, sentietur tamen in futuro: et
præcipue si senes, aut alij frigidę complexionis existentes, utantur his ci
bis frigidis: & econuerso. Nam uidi quosdam, qui comederunt miscen
tes duo diuersa stiptica, quibus accidit colica in hora comestionis. Et
* Ra. dixit, quod uidit quosdā comedentes alliz, & cepas, & accidit in
oculis eorum debilitas uisus. Et alius dixit, quod inter nos sunt duo fer
cula, quibus utimur, quę non est hominum consuetudo miscere. nam
si miscerentur, interficerent comedentes, Propter ipsa duo cibaria uoluit
hoc docere filium suum.

C A N O N V I C E S I M V S T E R O

tius, De Ciborū diuersitate, & uaria eorū operatione. Ad Tac. 22.

CI B O R V M partitio diuersificatur, Aut ratione sui. Et hoc est, aut
ratione substantiæ suę, quę est cōueniens ad digerendum. sicut sunt car
nes agnorę animalium. Aut inconueniens. ut fungi. Et si ratione suę quan
tatis, non multū replet, et modicum desiccet. Et si ratione qualitatis, aut
per oppositū, ut si calidus sit, replet cerebrum uaporibus, & stomachum
humiditatibus: si frigidus, calorem extinguit. Aut per uirtutem, & opera
tionē, ut sit cibus morbis contrarius, & sanitati consimilis. Si ratione tem
poris: ut tardetur ciborum assumptio, donec cholærę fundantur ad sto
machum: nec festinetur prius q̄ cibis stomachus mundificetur, sed assu
matur primo cibo digesto, & stomacho mūdificato. Aut prolixitate tem
poris comestionis, et tunc primus cibus descendet primum, prius q̄ com
pleatur digestio. Et in his cibi stiptici primo sunt assumendi. Aut ratione
ordinis, cum subtiles cibos, grossi præcedunt. Aut rōne mixtionis ipso
rum, ut non sint diuersarum substantiarum, et saporum: tunc enim ab eis
stomachus fatigatur. Et si est ratione appetitus: appetitiuum magis est
* delectabile non appetitiuo. Cæterum si sit non appetitiuū, minus iuua
tiuū est, tanq̄ abominabile. Et si fuerit ratione stomachi, sicut stoma
chus prauus (alias, paruus) impotens erit in digestionē: et frigidus efficit

alias, manere.

alias, Ru.

alias, diligi
bile.

humorem crudum : & calidus stomachus cibum comburit . Et si ratio ne potus : qui paulatim assumendus sit : eo q̄ multus potus cibum crudificat , & paruus comburit . Et si ratione comedentis : ante cibum consideret ipsum ratione complexionis , curationis , ætatis . figuræ , regionis , officij , & consuetudinis . Nam cibi iuuenum habentium complexiones calidas , habentium membra magna , & poros apertos , laboriosi officij , in hyeme & regionibus frigidis omnes esse debent spissi & grossi : & econuerso . Et si post cibum : si ratione motus comedentis . Qui motus est duplex . Aut uitalis . ut ira , & timor : quæ duo cibum corrumpunt . Vel animalis . sicut obuiatio maris & fœminæ : unde accidit arthetica . Et motus , & deambulatio post cibum , cibum crudificant , & descendere faciunt . Quies uero , sicut est dormire super lectum calidum , carbunculos accidere facit : & si in cameris calidis , sitim accidere facit : & si in locis daris , & mali odoris , & multi clamoris , impedit dormitationem .

C A N O N V I C E S I M V S
quartus , De signis Digestionis bonæ & malæ , & Ciborum temperamento . Ad Tac. 23 .

Digestionis
signa .

Stomachi
Senum for-
tificatio .

SI G N A Digestionis sunt , quando sentiuntur utraq; latera leuia , & umbilicus . Et quando dormitur supino corpore , stomachus manet depositus , & eructuatio accidit absq; sapore , & appetitus cibi festinat , et ardere non desinit , & pulsus minuitur , et urina citrinatur , & aromatizatur sensus odoratus , somnus sedatur , saliuua minuitur , et sitis efficitur : et quando hæc erunt , completæ sunt digestiones tres . Et si hæc memorata in diebus æstiuis acciderint mane , & in hyemalibus diebus in meridie , erit bonum . Alioqui ingenietur quod fit . Si uero hominis ingenio permutatio hæc ex toto fieri non possit , saltem fiat secundum similitudinem aliamquam conuersio ætatis in hyemem , in frigidando locum , & alterando aërem , cum pannis raris & madefactis aqua frigida , & uentilatis uentilando , & alijs similibus . Per hæc enim confortabitur stomachus senum & decrepitorum , in tantum , q̄ fiet in digestionem similis stomacho iuuenum : & cum huiusmodi rebus , & sibi similibus , poterunt senes digerere grossos cibos , in regionibus meridionalibus , & temporibus calidis . Et per Canonem patet , q̄ cibi temperati sunt , in duobus temporibus temperatis , hominibus temperatis . In hyeme sunt grossi , propter occultationem caliditatis ipsius : et sunt calidi , propter frigiditatem contrariam temporis . Et in æstate sunt subtiles , propter debilitatem caliditatis : et sunt frigidi , propter contrarietatem caliditatis temporis . eo quod aër dominans corpori temperato in hyeme , facit quod digeritur uirtute caliditatis flegmaticum : et in æstate debilitate ipsius caliditatis , et effusione caloris exterius , facit quod digeritur cholericum . Nam aër caliditate sua in æstate , non sufficit cor in frigidare : nec aqua calida sufficit uires sedare sitis . Et causa in hoc est : q̄ iuuamentum , quod in hoc aër præstat , est ex ea frigiditate unde est sua substantia . Terræ enim caliditate ,

sicut Aethiopiae, homines calidi sunt, apti nati ad frigiditatem interiorum: nec est aliqua uia rectificatoribus, id est, curatoribus, ad auertendum eos ab illa natura, nec hyems ipsorum habet potentiam permutandi eos ab illa natura: unde cibum calidum recipiunt loco medicinae in eorum stomacho. Et etiam ad mundificandum stomachum ipsorum, Scilicet ui recipiunt res calidas in cibis: eo quod similes sunt in eorum complexionibus.

C A N O N V I C E S I M V S

quintus, De naturis Assatorum, & Elixatorum. Ad Tacuinum 24.

IN ASSATO duplex est modus considerationis. Unus in compositione sui ipsius. & huiusmodi Assum nutrit nutrimento forti, & tardo. Alius modus est in comparatione ad Elixatum, et secundum hunc modum est humidius elixato. quia elixati dissoluta est humiditas naturalis in brodio: et illud cuius humiditas naturalis est dissoluta, est siccum: Assatorum uero in igne humiditas, non potest dissolui, spissitudine superficiali suae: & illud cuius humiditas remanet, magis est humidum, quam illud cuius humiditas resolutur. Vnde si duo membra inter se similia tollantur, quorum unum existens elixum, et illud eadem hora sublatum de brodio, et aliud etiam assatum illa eadem hora sublatum ab igne, reponantur ambo nocte una: mane sequenti inuenies colorem assati splendidum: cuius splendor est ex superfluitate caliditatis & humiditatis, & aëritatis. sicut accidit iuuenibus in comparatione decrepitorum. Saporem cuius etiam assati reperies delectabiliorem: delectatio enim in sensu gustus est ab humido: et elixatum inuenies desiccatum, & denigratum, et diminutum a sapore suo delectabili: eo quod in eo non existit sua humiditas naturalis: et brodium ipsius, et ex quo fit res se habet in eis. Assum ergo humidius est Elixato. Dixit, PP. Medicus. Pulli assati ethicis largiuntur, ut conseruetur ipsorum humiditas, cum superflua humiditate pullorum ipsorum. Nec est dicendum ab aliquo, quod elixata habent humiditatem ab humiditate aquae, loco naturalis humiditatis, ab eo per elixaturam sublatae: quia cum sit accidentalis, non debet denominari ab ea: illa uero, humiditas quae est ab ea per elixaturam sublata, est sua forma. Et nullus debet credere, quod forma elixatorum sit brodium: imo brodium est forma elixationis, & non elixatorum. sicut sunt carnes. Diuisio enim est inter elixum, et elixaturam, et Assatum & Assaturam, et hoc propter diuersitatem simplicium ipsarum: quarum noticia, in tertio Canone est, quem diximus.

C A N O N V I C E S I M V S

sextus, De Chalde cibo dulci, simplici & composito. Ad Tacuinum 25.

CHALDE est cibus, seu materia dulcis: & mundificat os a ciborum unctuositate: & recipitur ab hepate & uisceribus, & per membra diffunditur, quae multum nutrit, opilationem faciens. Et Chalde huiusmodi di-

Assata.

Elixata.

Assatum humidius elixato.

Elixum.

Elixatura.

Assatum.

Assatura.

Chalde quis
cibus.

Terregen-
bim.

Sirufuk.

Manna.

uiditur. Nam alia ex eis fit artificialiter, & alia naturaliter. Et quæ a natura fit, si simplex est, est illa quæ fit ex elementis. Si composita, est illa quæ fit ex animalibus. Et si mediocris fuerit inter istas, est ex terræ nascētib. Illa uero quæ fit ex operatione elementorum, est, utpote Terregenbim, Sirufuk, & Manna. Illa denique quæ fit ex animalium naturis, est sicut mel. Illa uero quæ fit mediantibus terræ nascētib, est sicut Rucab, & canna mellis. Et illa quæ fit artificialiter, est simplex, uel composita. Simplex, est sicut zaccharum & Rob. Composita uero sunt, sicut omnes modi qui fiunt artificialiter. Et Terregenbim est ros, qui descendit in Chorasam, super arbores cadens, & dragantum: cuius complexio est subtilior zaccharo, & maioris mundificationis, & dulcedinis, & ipsa est humiditas qua fit laxatio. Sirufuk est ros qui cadit in Chora, de regiōe Chorasæ, super arbores salicū, & draganti: & est plurimum uirtutum, q̄ sit Terregenbim. Manna uero cadit super arbores landri, et glandium, in regione Saggiuar, & Dyarbether. Et ex Chalde melior est, quæ cum pane conficitur: & peior est ex ea uiscosa, præparata cum oleo & amilo. Et causa propter quam utimur cibus unctuosus & dulcibus, qui præparati sunt ex eis utentibus, hæc est: quia sumus distemperati, contrario indigētes. Nam utimur cibus acetosis prius pro cholericis, ad temperandam complexionem ipsorum. Nam postquā temperantiam consequuntur, nutrimus similibus, & præparata utimur chalde, seu dulcibus in fine comestionis. Et alia causa est, quia dulce similius est hepatis, q̄ omnibus alijs membris: quæ dulcia hepar recipit ad sui nutrimentum de cibus alijs, quæ ad alia membra nutrienda mittuntur. Et causa q̄ temperatū repertum inter sapes sit dulce, est, quia omnes alijs sapes sunt ab extremitatibus qualitatū, & dulce est mediocre inter ipsos temperatū: eo quod sit in medio ipsorum sicut centrum: qualiter autē possibile esset, q̄ centrum, quod est medium locatū, reperiret in circūferentijs, seu extremitatibus: hoc certe impossibile.

C A N O N V I C E S I M V S S E
primus, De Præparatorijs, & mundificatione, & conseruatione Dentium. Ad Tac. 26.

Citonia pro
Dentibus.

PRÆPARATORijs Dentium indigent, qui mundificare uolunt dentes, & expellere id quod remanet ex cibus inter eos. Nam quando aliquid remanet inter eos de residuo cibi, incipiet caliditas naturalis corrumpere ipsum, quod nocebit postea dentibus, & gingiuis, & maxime illorū, quorum corpora calida sunt. Et signum corruptionis eius est, ex odore illius quod remanet, quando interuallo temporis non mundificantur. Propter quod mundificantia offeruntur, Citonia masticari ante alios cibus, ut repleantur interstitia dentium, qua de causa residuum ciborum intrare non potest, unde corruptio ipsorum non fiet. Et hæc sunt præparatoria iuuantia dentes. Et præcipue si misceantur eis res dentes confortantes, cum aromaticitate, & stipticitate, sicut sunt præparatoria magis conferentia. Sunt autem multum nociua, si conuertantur in usum & consuetudinem: tunc

enim sunt non iuuatiua: eo quod dentes mobilitant, & ætates minuunt. Ad abstergendū uero unctuositates ciborum, necessariae sunt res abstersionem habentes. sicut sunt usuen, zaccharum, et fabæ. Horobi uero farisina est multū iuuatiua ad abscindendum horribilem odorem piscium salitorum, & sibi similiū. Et lac dulce abscindit odorem, qui fit ex cibo, qui dicitur Dakerirata, & sibi similibus. Et hæc omnia obsunt dentibus, & laxant gingiuas: nisi abscidatur eorum nocumentum cum rebus aromaticis & stipticis, sicut sunt ciperi, et sandali. Et operatio cum oleis: sicut lauatō facta cum eis quæ sunt boni odoris, prodest ante cibū: quia non permittit res mali odoris poros subintrare, quos iam impleuit. Et lauatō post cibū cum aliquo oleo, sicut amigdalārū, prodest: eo quod ipsum oleū poros subintrat, & superfluitates contentas expellit, & aër circumstans dissoluit horribilem odorem factum ex putredine corruptionis.

C A N O N V I C E S I M V S

octauus, De Aquarū delectū & frugi potu. Ad Tac. 27.

AQVAE sunt delatrices ciborum: eo quod per eas feruntur cibi per extrema corporis. Meliores tamen ex eis sunt, quæ fluunt uehemēter uersus austrum, in oppositum septentrionis, super lapillos, non incedentes per loca plana, & sunt dulces, lucidæ, claræ, & leues pondere, nullum habentes odorem, nec saporem, & calefiunt uelociter oriente sole, & infrigidantur uelociter occidente sole. Descendētes ad stomachū uelociter leuigant grossos cibos in stomacho: & quantitas moderata ex eis, cibum subtiliat, deferens ipsum per membra: per quam aquam cōseruatur humiditas membrorum radicalium, & acquisita, seu rationalis: & cōseruatur etiam caliditas innata, & acquisita, seu influens. Nimiū potata, corporis putredinem efficit, & carnis molliciem, & teneritatem: & multiplicatus potus ipsius, facit tremorem, stuporem & obliuionem, et sitis debilitat appetitum, & corpus desiccatur, uisum obtenebrat. Aquæ uero diuiduntur. Quædam est frigida: quæ appetitum confortat, coloris pulchritudinem efficit: digerit accidentaliter: quia aggregat partem stomachi supra digestionem cibi: modicū tamen ex ea sufficit ad sitim sedandam: prohibet sanguinem a corpore, & uapores adscendere ad cerebrum: sanitatē cōseruat, & præseruat a febribus, maxime in corporibus & complexionibus calidis: & obest catarris, reumatibus & apostematibus non digestis. Quædam est calida: quæ sitim non mitigat, nec a membris recipitur: propter quod non oportet, ut multoties utantur potu. nam assumpta multoties complexiōnem corrumpit, molles inflatiōes efficiens: cerebrum uaporibus implet, qui fluentes ad stomachū mediantibus neruis, laxant eum, propter quod non digerit. Vnde plures uidimus de gentibus aquam bibentibus calidam, colorem habentes compositum ex uiridi & citrino, & splenem, & hepar habentes inflata, et lepram patientes. Nec cadit in nos reprehensio super eo, quod Christiani utentes ea, non offenduntur ab ea, nec accidunt eis incōmoda super dicta: cum ipsi bibant eam uino commixtam. & tunc

Dentibus
nocua.

*

Aquæ
meliores.

Aqua fri-
gida.

Calida.

»

»

Aqua falsa.

non operatur in membris, nisi infrigidationem, & humectationem. Aqua falsa sitim prouocat, calefacit, & desiccatur. Aufertur uero falsedo ipsius per sublimationem cum cucurbitis, & alijs uasis conuenientibus, uelut cum sit uas careum, & ponitur in aqua falsa, & per subtiliationem, & refudationem aqua subintrat ab exteriori, & efficitur dulcis: & aquæ bullire debent, usque ad consumationem tertiæ partis: deinde potentur. Nec sit aqua in uasis orificiorum strictorum. nam hæc aqua, replet corpus uentositatibus cum fugitur. sicut est operatio uasorum, in quibus reponitur foca. Nam hæc uasa quando cum eis bibitur, replent corpus uentositate. Et de melioribus uasis ad bibendum, sunt uasa de corio Tayf. Et aqua niui admixta, creditur inducere sitim: eo quod cum maxima auiditate recipitur, propter frigiditatem ipsius, & maxime habentibus complexiones calidas. Et quando aquam bibere uolueris, bibas medietatem quantitatis totius quam existimas sufficere ad sitim mitigandam, quam habes. Nam ex hoc aqua efficitur magis sana corpori, & fortior stomacho, & urinam non multiplicat, & est magis cibi digestiua.

*
Niualis.

C A N O N V I C E S I M V S

nonus, De Vini natura, quæ meliora, quomodo, & quibus comode bibenda. Ad Tacuinum 18.

Vini uirtus.

VINUM CALEFACIT corpus, digestionem meliorat, membra humectat, syncopim & sitim aufert, quando lymphatum fuerit, urinam prouocat, uentrem laxat, animum lætificat, solatium, libertatem, & prudentiam efficit, maxime corporibus temperatis. Et hæc sunt operationes suæ, quando bibitur moderate. Cum uero immoderate bibitur, uigilias facit, & inflationes hepatis: appetitum, coitum & nutrimentum minuit. Lethargiam, malum odorem oris, tremorem corporis, agitationem, epilepsiam, debilitatem neruorum, & uisus inducit: febres efficit, & sensus permixtionem, malum intellectum, paralytim oris, & subitanam mortem inducit. eo quod uinum cerebrum replet, & calorem suffocat: sicut oleum abundans, lucernæ flammam extinguit. Et si aliquis inquirere uoluerit, inueniet decem uini iuuamenta: quinque ex parte corporis, & quinque ex parte animæ. Nam digestionem efficit meliorem, prouocat urinam, pulchrum reddit colorem, bonum odorem efficit, roborat coitum, animum lætificat, bene sperare facit, & audaciam reddit, & pulchrificat dispositiones corporis, et auariciam compefcit. Et melius inter uina ad generandum sanguinem temperatū in complexionebus temperatis, est uinum rubicundum, bene lymphatum, odoriferum, mediocre inter nouitatem, et uetustatem. Et habentes complexiones calidas, bibant uinum lymphatum, infundentes in eo panem similaceum, & frusta citoniorum, et poma. Quandoque bibatur etiam post comestionem amygdalinum. Quod si uinum clarum quis uoluerit facere, terat amygdalas, & linguam bouinam misceat, et colat. Hoc etiam taliter preparatur

Vinum rubrum.

Vinum clarum.

tum cor confortat. Recipiatur tamē post hoc sorbitio una aquæ frigidæ. Habentes uero complexionēs frigidās, non indigent. Vinum etiā non est bibendum a famelico, & repleto cibis falsis, acutis, & acetosis: nec post assumptionem lactis, nec post cibum: ne forte opilationem & hydropissim incurrat: sed post duas horas uel tres bibendum est uinum. Cauendum est etiā, ne in bibendo diuersa uina misceantur. Nec bibendum est post balneum, nec post exercitium: nec per diuersas uices unius potus diuidatur in portionibus. Conueniens est, suffumigationibus uti. A colloquio duro, uel taciturnitate est abstinendum, a somno, ebrietate, & a potu supra nauim quæ uelociter uehatur, a nimio motu, & ab aspectu uini quod uasa continent: nam hæc omnia potum minuunt, & ebrietatem faciunt. Si uero sit numerus uasorum continentium libram unam, secundum numerum quatuor humorum, hoc appetitum inducit, & somnum tranquillum facit, et cibi digestionem.

C A N O N T R I C E S I M V S,

De Odoriferis, & eorum usu per singulos anni menses. Ad Tacuinum 29.

A R O M A T I C A, & alia redolentia in cameris reposita, aerem resuscitant, et cerebrū confortant, adeo, quod uapores uini non recipiunt, ipsum corrumpentes: et hoc fit cum aromaticis frigidis. Faciunt etiā redolentia prædicta, delectationem sensus odoratus, et complent delectationem sensuum reliquorum. Et hæc aromata diuersantur, secundum diuersitatem temporū. Nam quædam reperiuntur mense Septembri: sicut sunt limones, lemongelli, uiolæ, narcissi, maiorana: in Nouembri, sicut arangia, & sodula: in Decēbri, sicut residui fructus: in Ianuario, sicut nabech: in Februario incipiunt apparere rosæ, & omnes arborum flores: in Martio, sicut Bahar, et eodem mense frondescent arbores: in Aprili, sicut sambuci, et flores mandragoræ: in Maio sunt melones aliquantulum redolentes odore fructus, & nenúfar: in Iunio sunt mala, & melones bene redolentes: in Iulio sunt citonia, & persica: in Augusto sunt citra immatura, & omnes alij fructus. Verum omnes hi fructus festinant in regionibus calidis, et retardant in frigidis. Et sermo noster in hoc non est, ut comedantur, sed ut odorentur. Causa tamen diuersitatis inter colorem, & odorem ipsorum, est propter diuersitatem complexionis ipsorum in calido, frigido, sicco, & humido. Et causa quare quidam conseruant fructus, quos alij non conseruant, est assimilatio, quæ est in complexione inter fructus, & illos qui ipsos conseruant: eo quod simile delectetur simili: & ob hoc habentes temperatas complexionēs, delectantur in uiridi complexione: quia res uiridis coloris sunt temperatæ: & habentes melancholiam, libenter uolunt morari in locis obscuris: & plures sunt qui gaudent in contrarijs: eo quod cœperunt deuiare a sanitate modicum. sicut calefacti gaudent in frigiditate, & habentes in cerebro grossos uapores, in odoribus calidis, sicut in naphta, et pice. Nec est mirandum

Vinum quo modo, & a quibus bibendum.

Quibus aromaticis per singulos menses utendum.

De hac diuersitate : quia plures sunt qui gaudentes submittunt se musicæ melodij, & plures alij, qui recedunt ab ea, audire nolentes : et simile his reperitur in saporibus . nam quidam appetunt aliquem saporem, quem alij abhorrent .

C A N O N T R I C E S I M V S

primus, Quæ secundæ mensæ conueniant, uel disconueniant. Ad Tacuinum 30.

O P E R A T I O N E S rerum, quæ ueniunt in secunda mensa, id est, in fine prandij, uel cœnæ, sunt uel ad reprimendū, uel ad sedandum uapores ex uino, & mitigandum abominationes : sicut operatur calefactis rabes, mala, lactuca, papauera . Vel ad prohibendum anxietates, quæ accidunt ex potu uini : sicut operantur limoncelli, cum fuguntur post uinum, & caules præparati cum speciebus . Vel ad conseruandum uocem : sicut Canna mellis, uel Candi . Vel propter fastidium stomachi : sicut cum recipitur bolus, & res salitæ . Vel propter frigiditatem, & debilitatem stomachi : sicut Ciperi, teneritates palmarum, id est, Cephali-ones palmarum . Vel propter coitum : sicut decrepiti, cum assumunt zinziber, seu citrum conditum, & * cannam mellis elixam . Vel propter stomachū dissipantē caliditate sua in eo contenta : sicut cum assumitur bismagnard, & ramalæ factæ cum carnibus . Ista tamen prohibentur habentibus stomachum frigidum . Et de melioribus secundæ mensæ, sunt illæ, quarum assumptione non fatigatur anhelitus, nec stomachus diffensionem sentit ipsarum : contrariæ uero corrumpent cibos prius assumptos, & exirent indigesti cum uino tunc assumpto : propter quod assumentes hæc & bibentes, efficiuntur propinquiore ebrietati, cōmorantes diu in anxietatibus & stupore ipsius ebrietatis : & efficiunt lassitudinem, & turbationem in sensibus . Et de deterioribus secundæ mensæ, est comedere infra potus, & maxime Chalde . Nec debet quis decipi super consuetudine, quod non offendatur ab his, qui usus fuerit prædictis . Nam uirtus prohibet quidem quantum potest aliquo tempore, uel ætate, demum autem desistet, seu fatigabitur aliquo tempore, & apparebit postmodum nocumentum, consuetudine non obstante . Et de melioribus rebus secundæ mensæ, sunt omnes res mundificantes, & uelociter transeuntes, & quæ uapores ascendentes prohibent : sicut papauera, & zaccharum cum aqua rosarum, et sorbere aquam frigidam, sicut fit in secunda mensa .

alias, grana
mellis elixa.

Meliora se-
cundæ mensæ .

C A N O N T R I C E S I M V S

secundus, De Musicæ usu & operatione, animæque accidentibus. Ad Tacuinum 31.

Musicæ ope-
ratio .

M U S I C A E I N S T R U M E N T A sunt iuuatiua ad conseruandam sanitatem, & restituendam amissam, iuxta diuersitates complexionum hominum . Nam & antiquitus ordinata erat hæc ars, ad retrahendum animos ad salutiferos mores : & deinde Medici exercitati, uel

scilicet sunt ad curandū per ea corpora ægra. Igitur sic se habent toni ad ægros, sicut medicinæ ad corpora ægra. Et operatio musicæ ad animos, est manifesta in incessu camelorum, quando ductores ducunt eos oneratos, & cantant: quia confortantur ex hoc: et in pueris, qui etiam delectantur in cantu. Et cantus etiam habilitatem operatur & delectationē, et confert ad orationes prorogandas, et locutiones: & medici utuntur eo, ad mitigandū dolores: eodē modo faciunt ferentes grauiā onera, qui ut facilia, & leuia uideantur, cantant. Et de Cantibus melior est, qui se habet in æquali proportione, ad sonos instrumentorū, ad chordas, & ipsorum intensiones, & ad sonitum fistulæ aptatum, iuxta ordinationem proportionis uocis. Vnde pulsatio, est motus uocis, temporibus proporcionatis. Et melior inter ipsas, magis adæquata in se ipsa: & si egredietur ab hac uia, ordinandū est, quod iterum redeat ad eam: & si naturaliter non potest ad uiam ipsam redire, ingeniandum est ut redeat. Et accidentium Animæ sunt quinq; ordines, scilicet Ira, Gaudium, Verecundia, Angustia, & Timor. Et causa in hoc est: quia cor aut mouetur uersus partes pectoris, aut uersus partes dorsi, aut utrobicq;. In quolibet istorum modorum mouetur cor, uel impetuose, & repente, uel paulatim, & successiue. Si impetuose, uersus pectus, operatur Iram: si paulatim, Gaudium. Si impetuose uersus dorsum, Timorē operatur: si paulatim, Angustiam: si utrobicq;, operatur Verecundiam, & Tristiciam. Et hæc uocantur accidentia Animæ. Sunt & uitales causæ deferentes, qui sunt Sensus, & Cogitatio. Sensus uidelicet deferunt ad cor delectabilia, & non delectabilia: & Cogitatio etiam eodem modo. Et Angustia sunt de rebus præteritis, et Tristicia de rebus compositis ex spe & desperatione.

Cantus
musicus.

Accidentia
Animæ quinq;

C A N O N T R I C E S I

mustertius, De Somni operationibus & causis.
Ad Tacuinum 32.

SOMNVS NATURALIS, fit ex uaporibus humidis resolutis ex cibis, cerebrum ascendentibus, & replentibus, faciens quiescere sensus ab exercitio uigiliarum: & facit etiam corpus quiescere a labore, & sollicitudinibus, præparans cogitationes & rationes, humectans corpus, cibum digerens, ex reditu caloris naturalis ad interiora: exteriora tamen corporis in frigidat, propter quod dormientes cõoperimento indigent: & ideo digestiones quæ fiunt in hyeme, sunt meliores, quamuis cibus sit multus: eo quod caliditas * adurat interius, & nocentes sunt prolixiores & frigidiores. Et si forte cibus digeri non ualeat, sed corrumpitur, uapores calidi ab eo resoluti, cerebrum ascendunt, propter quod uigiliae accidunt. Indiget enim propter hoc confabulationibus, quibus somnus prouocetur. eo quod non dormire, corpus desiccatur, membris & cerebro nocet, sensus permiscet, acutas ægri tudines commouet: qua de causa præcipiunt Medici, habentibus corda frigida, recitare coram eis, historias iracundiam prouocantes: & habentibus

Somni operatio.

alias, adu-
natur.

Vigiliae,

Somniorum
causæ.

bus corda calida, historias misericordiam continentes: ut obtemperen-
tur complexionibus ipsorum. Et causa in hoc est, quod confabulationes
somnum prouocant: eo quod auditus recipit absque motu naturali quali-
tates sensibilibus, & quia auditus recipit delectabilius ipsorum, uel eo-
rum quæ audit, & imaginationi transmittit: imaginatio uero rationi tra-
tio uero admiratur de presentatis, donec fatigetur ex admiratione præ-
dicta, ita quod ex multiplicata admiratione imaginabilium receptorum,
quibus intenta est, uirtus ipsa audibilis, audibilia non presentat: pro-
pter quod quiescit instrumentum auditus ab apprehensione sensibilibus,
cum alijs sensibus: unde prouocatur somnus, ipsis sensibus quiescenti-
bus ab apprehensionibus in uigilijs factis: licet cogitatio seu ratio rema-
neat, distinguens sensus a sensibus presentatis eidem: propter quod ac-
cidit, quod plurimi dormientium uident in somnis, quæ in uigilijs uide-
bant. Sermones ergo qui recitantur, delectabiles debent esse ornatu uer-
borum, ut somni prolixi fiant, & dormientes non uideant somnia timo-
rosa. Nam timorosa somnia male digerere faciunt, conturbant sensus,
spiritus, & sanguinem. Somnus uero fit, quando cerebrum repletur ua-
poribus resolutis ex cibis. Fit etiam ex diminutione spirituum, facta ex
nutrimenti defectu: quod mediantibus sensibus percipitur. Fit etiam ex
motu: eo quod per ipsum motum uapores humiditatum cerebrum ascen-
dunt, somnum prouocantes. sicut accidit infantibus cum nauiculis de-
ducuntur. Et aliquoties ex motu uapores calidi ascendunt, timores faci-
entes. sicut accidit decrepitis a somno expergefatis. Et consilium est ad
hoc, ut somnus prouocetur, & deambuletur post comestionem aliqui-
bus passibus, ut cibus descendat ad fundum stomachi. Deinde, quod
dormire studeat, primo super latus dextrum, ultimo super sinistrum,
postmodum uero assurgere a somno ipso. Leuitas uero, alacritas, & ma-
gnanimitas, quæ accidit in expergefatis, accidit ex bona digestionem, &
mundificationem spirituum, a uaporibus malis: & e conuerso.

Somnia ti-
morosa.

C A N O N T R I C E S I M V S

quartus, De uarijs Purgationibus, & Coitu. Ad Tac. 33.

Minutio.

PURGATIO est uaria. Nam quædam est per Minutionem: &
hæc fieri debet, quando leuitas corporis est diminuta, & multiplicatur
constipatio, seu extensio corporis, cumque rubescit facies, urina & pulsus
magnificabitur, & uenæ ingrossabuntur: & possibile est, quod sentiat
aliquis pruritus in loco minutionis, & dolor in renibus: uel sentiatur sa-
por sanguinis in gustu eius: quando hæc signa apparuerint, in phlebo-
tomatione uenæ Cephalicæ trahatur sanguis ex capite, & collo. Et phle-
botomatio Basilicæ, & Tullaris est conueniens ægritudinibus quæ acci-
dunt a renibus usque ad pedes: phlebotomatio uero superioris fit ad opus
uentris & hepatis. Et uena Mediana, seu Purpurea, seu Antimonialis, a-
peritur generaliter ad totius corporis opus. Aperiatur attamen uena ictu
phlebotomi facientis foramen amplum, a quo sanguis cum intermissio-

nibus permittatur exire, multoties digitum superponendo loco minuti
to, considerantes, ætatem, uirtutem, consuetudinem, & aëris comple
xionem. Et quædam per Purgationem uentris, seu membrorum urina
lium. Quæ si medicinæ beneficio fieri debeat, fiat, cum signa repletio
nis humorum apparuerunt: quod si non appareant signa prædicta, ca
ueas, ne laxes, seu constipes, sano sic corpore existente: eo quod ex pur
gatione tali accidit dysenteria. Et ex retentione superfluitatis accidit ru
ptura, & colica: ex urinæ retentione, accidit apostema, & syncopis: ex
urinæ fluxu, sitis accidit & desiccatio: & ex longa mora & præmitu in cel
la, accidunt hemorrhoides. Si uero purgatio beneficio Medicinæ fieri de
beat decem attendenda sunt præcepta. Nam fieri debet ante somnum,
non post, & ante exercitium, coitum, et balneum, ante minutionem, ante
scarificationem, ante cibum, & potum, ante nauigationem, & equita
tionem. Quod si purgatio per Coitum fieri debeat, uel sibi simile, sicut
diximus in libro nostro de coitu: uel per res multiplicantes spermâ ab in
terioribus sumptas: uel per res exteriores. sicut per rem conuenien
tem, & appetitum, Coitum prouocantem. Sperma enim multiplica
tur, aut natura, aut arte. Medicinæ uero Coitus sunt duorum modo
rum. Aliæ sunt calidæ, & humidæ, sperma generantes, sicut Oua,
mediocriter semiassa, & sorbilia, & Testiculi gallorum. Aut inflatio
nes generantes, & uirilia extendentes, sicut cepæ, & erucæ syluestres.
Et habentibus complexionem calidas, & siccas, si coeant, nocet eis ui
num, & iuantur per frigida & humida, sicut pisces recentes, lac dul
ce, & lactucas. Et habentibus complexionem frigidas & humidas, con
ferunt pisces, qui dicuntur sicca racori: & carnes assatæ, cum synapiõ
supra regulam: & secatia, & semina heleni. Non est tamen coeun
dum, nisi uentre leuigato: nam hoc erit salubrius, & certius ad genera
dum. Non etiam coeundum, nisi primo cum muliere ludatur, & fri
cando plantas manus ipsius mulieris, & capiendo & stringendo leni
ter capita mamillarum: ut ambo prouocati, simul spermata emittant,
ad hoc quod misceantur. Cognoscitur tamen appetitus mulieris in ocu
lis ipsius. Et inclinetur ad latus dextrum, ut masculus generetur. Dein
de post coitum bibatur Dauit prumæ. Cauendum, ne masculus conuer
tatur ad iterum coeundum, nisi præcedat lauatio, & urinæ emissio: eo
quod nisi talia obseruentur, oculi natorum erunt nisi coloris cœlestis.

C A N O N T R I C E S I M V S Q V I N T U S

tus, De Exercitio & Motu corporis multiplici: &
Quiete. Ad Tacuinum 34.

FINIS EXERCITII est in principio lassitudinis, & frequen
tia anhelitus, & sudor fluens * consuetis: & principium corporis exerci
tij, est post digestionem completam, longum somnum, & urinæ tinctu
ram. Et motus ante cibum est ualde utilis, & post cibum ualde nociuus.
Nisi cibus propter delectationem stomachi, natet in orificio stomachi: &

Purgatio
Medicinalis

Coitus.

*

*

*

alias, con
suetus.

Exercitia
uaria.

tunc utendum est exercitio moderato: ad hoc, quod cibus descendens resideat in stomachi fundo. Et quicumque a somno grauis & piger surrexerit, iterum ad somnum redeat, faciens tangi, & fricari corpus suum, quousque urina citrinetur, & egrediantur superfluitates secessus & urinæ, et alui leuiabitur uenter. Deinde exercitetur paululum ieiunus. Cauendum est etiam in utendo exercitio, ne membrum patiens exercitetur: sicut podagra laborantes insideant sellis equitando, & non laborando pedibus. Exercitium autem diuiditur. Nam aliud est commouens totum corpus. Et huiusmodi, Aut conuenit corporibus fortibus, continentibus superfluitates. sicut exercitium luctationis & saltationis supra scaphas, et etiam supra pilas. Aut conuenit corporibus debilibus. sicut equitatio equorum. Aut partim corporibus mediocribus. sicut ambulatio. Aut est particularis, pertinens particularibus membris. Si manibus: sicut plaudere cum eis, aut mouere chordas lutiæ. Si pedibus: sicut calcatio in torcularibus. Si in pectore: sicut cantus, et fistulatio. Et si est infantum, sicut pueri motu cunarum: & si adulescentum, sicut saltus in planicie, exercitium cum instrumento pilæ. Et hæc diuersificantur ad se inuicem ratione quantitatis: nam quædam sunt diuturna, & quædam breuia. Aut ratione qualitatis: nam aut fortia sunt, aut debilia, aut mediocria. Aut ratione motus: & erunt, aut uelocia, aut tarda, aut mediocria. Et quando hæc combinaueris, fient. 17. combinationes. Et si bene imaginaueris, inuenies aliquod membrum prædictæ diuisionis æquipollere alteri: sicut motum uelocis operationis, efficit motus fortis. Et hæc sunt diuisiones motus exercitiationis. Et ex quiete superflua, accidit opilatio, & repletio corporis, ex humoribus: cum corrupti fuerint: propter quorum corruptionem febris accidit.

Quies.

C A N O N T R I C E S I M V S

sexus, De Balnei iuuamentis & nocumētis. Ad Tacuinum 35.

Balnei operationes.

IUUA MENTA Balnei sunt hæc. Nam Balneum aperit poros, educit superfluitates, uentositates dissoluit, urinam fluere facit, stringit uentrem ex indigestione, et abstergit sordes sudoris, delet pruritum & scabiem, aufert lassitudinem, corpus humectat, uentris digestionem prouocat, corpus preparat ad recipiendum nutrimentum, membra deficcata ex paralyti lenit, digerit reuma cerebri, et catarrum, conferens febrim ephimeram, & ethicam, quartanam, et quotidianam, post digestionem. Et hæc omnia probantur a probis Medicis. Nocumenta uero Balnei sunt hæc. Nam ex eo leniter fluunt superfluitates ad membra debilia, corporis lassitudinem efficit, debilitat calorem naturalem, & membra neruosa, aufert cibi appetitum, coitum minuit. Et tempus introitus ad balneum, est post exercitium moderatum, et ante cibum. Nisi corpora sint habentia poros apertos, aut laxa fuerint, aut multorum cholericorum humorum, aut fuerint impinguari uolentia. Amplius, Balneum corpus permutat tribus de causis, ratione aeris, aquæ, et operationis ipsius. Aer uidelicet iuxta camerarum naturam. A-

qua uel dulcis, uel non dulcis. Et si dulcis, calida, uel frigida: non dulcis, falsa, uel non falsa, uel aluminosa, & ferrea, et similes. Similiter ab operatione ipsius. Nam aut fit balneatio cum fricatione, aut sine fricatione: fricatio uero, aut fit cum inunctione olei, aut sine: et inunctio olei etiã quandoq; fit cum flamine, quandoq; sine: et hæc oēs fricationes, aut leues sunt, aut fortes. le. dixit. Caueas ne ingrediaris balneū, et egrediaris calefactus, sed in unaquaq; camera modicum cōmoreris. Laua etiã caput tuū, qualibet septimana, si uolueris, q̄ pili barbæ nō cadant. Absterge etiã capillos a sudore in eo, cum modico salis: et pectina multoties caput. quia uisio nem confortat, corpus alleuiat. Faciem uero laua cū farina fabarū septem diebus in uentre melonū, et sæpius permutata per eos. Deinde reponatur in lacte: quod sæpius permutet: quæ farina sic imbibita, postmodū desiccetur, & misceatur cū radicib. croci, alcannæ, et boraginis, & de quolibet ana, partē unam. Deinde balneatus gradatim cameras egrediatur, et induat camiliam suffumigatā. Abstinentes a mulieribus die una & nocte.

C A N O N T R I C E S I M V S

septimus, De figuris Balneorum. deq; uaria Pilorum
artificio. Ad Tacuinum 36.

INVENIANTVR in Balneo figuræ, quæ commoueant appetitiuam, seu desyderatiuam uirtutem. sicut figuræ conuiuij, seu nuptiarum: at figuræ quæ cōmouent, uirtutem irascibilem, sicut figuræ præliorum, uel declarantes prælia, non inueniantur, sed figuræ quæ commouent uirtutem sensitiuam, sicut figuræ laudabilium philosophorum. Et hæc causa est, quod appetitus, & ira sequuntur complexionem, quæ sunt latrices uirtutum: & cum tales debilitentur in balneo, aspectus istarum duarum figurarum, remouebit nocumentum prædictum. Et quando pulchrius egit humana discretio iuxta huiusmodi proportionem, inuenies artes scæcorum, & taxillorum: & facies has res similes euenientibus in hoc mundo, scilicet euentum, et præuisionem. Nam Scaci assimilantur rebus, quæ sunt iuxta discretiuam præuisionem: et Taxilli assimilantur rebus proueniuntibus a casu, et fortuna. Et Alfarabius dicit, quod figuræ & statuæ fuerunt magnæ artis: quibus non utuntur moderni. Iam locuti fuimus de diuisionibus Balneorū, remansit nobis loqui de Pilis. Augent pilos hæc. Accipe emblici, & draganti, & gummi, æquali pondere, uitrioli dimidiam partem boracis, & hæc omnia misceantur, & informentur succo bletæ, et felle uno uaccino, & utatur. Et medicinæ quæ crescere faciunt ipsos, oleum de Alchanna, & oleum de Myrtha. Secundo de his, quæ nigrificant. Accipe Litargyrium asperū, æris combusti, & partem calcis, luti uiridis partes duas, & formetur cum aqua saporis. & utatur. Aut nuces combustæ cum corticibus suis, tingunt ipsos per se. Papaueres rubei, quando mittuntur in ampullā, et sub eis, & super eos aureum unū æris combusti, & deinde ponat sub fimo recentī. 20. diebus, tingent eos eadē hora. Aut lima eos cū folijs indici, et post limationem alchannæ. Tertio de his qui uo-

Lotio, abster-
sio, & pecti-
natio capitis.

Scaci.
Taxilli.

Pilorum
tinctura.

Capilli albi. lunt dealbare capillos. Suffumigentur cum sulphure, uel stercore hyrundinum: uel assumantur uermes coruorū, seu cornicum, iugularum, & positarum sub fimo recenti, tribus diebus: & ponantur in cacula, & cooperiantur oleo, tantum dimittens bullire, quousq; liquefiant, aut dissoluant. Deinde inungas ex hoc quatuor uicibus pilos, & fiunt albi. Quarto de prohibentibus ipsorum ortum uniuersaliter, & fit hoc modo. Depiletur locus: deinde madefiat farine fabarum aqua: ex qua locus emplastetur. Et eodem modo fit de phaseolis, maxime quando decoquuntur, & postea desiccantur. Quinto de facientibus ipsos oriri, hoc modo. Accipiantur unguis nigræ pecudum, combustæ, mixtæ cum oleo, cum quibus locus emplastetur. * Obendri, cufri, modus quidam ambre, operatur hoc modo ad tincturam pilorum.

Ne pili crescant.

Vt pili crescant.
alias, elindri.

C A N O N T R I C E S I M V S

oñauus, De suffumigationibus aromaticis, Syrupis, & uaria eorū confectio. Ad Tacuinum 37.

Odorum
partitio.

Neda.

*

Syrupi.

Canon de
Syrupis.

RES AROMATICÆ boni odoris, sunt nutrimentum spirituum, quæ liores sunt uirtutum, deferentes ipsas: & habent se sicut aër præparatus ad recipiendam & deferendam lucem. Qui odores diuiduntur in multos simplices. Nam quidam est ex arboribus & floribus, sicut lignum Aloës, aromaticæ species, sandalus, et camphora. Et quidam ex animalibus, sicut Muscus, & Sirbeth. Et quidam ex fontibus scaturientibus, sicut Ambra. Et in multos compositos, sicut Neda: quæ fit diuersis modis. Nam quædam dicitur Neda trina: quæ fit hoc modo. Reci. ligni aloës triti subtiliter, & educti per pannum de seda partem. i. musci triti partem. i. ambre partem. i. Deinde dissoluatur ambra, & misceatur cum alijs, et confice: & fac ex eis scucetra, & operare ex eis suffumigationes. Et Neda dualis, seu media, fit hoc modo. Reci. medietatē musci, et ambre medietatem. Et quidam confectores miscent cum eis camphoram, ab una carata usq; dauit. Fit etiam Neda ex duabus partibus musci, & tertia ambre. Fit etiam alia confectio ex ligno Aloës hoc modo. Recipe ligni aloës frustum diuisi, & lima ipsum. Deinde accipe musci ana partem. i. ambre aurum medium, & camphoræ modicum: in liquefacta ambra & camphora, inungantur frusta ligni aloës, & desiccantur in umbra, et reseruentur. Aut recipe ligni aloës triti, et cribellati, et misce cū musco & camphora, & confice cum syrupo lulep, & fac trociscos: quos desine siccarī: et suffumiga ex eis. Et qui nouerit eos conficere cum camphora resoluta, non curet cum syrupo conficere. Et de syrupis, quidam sunt simplices, quidam compositi. Si compositi, uel ex floribus, sicut qui fiunt de nenufere, & rosis. Vel de fructibus acetosis, sicut aceto. Aut stipticis, sicut poma, & citonia. Aut de radicibus & seminibus, sicut semina feniculi, et radices capparīs. Et Canon iuuamenti Syruporū est talis. Cum aggregantur in syrupo acetosa & stiptica, in frigidat syrupus ille, et uincit choleram, sicut est syrupus acetosus de citonijs, quem composuit G. Et cum aggregantur in eo res dulces &

acetosæ, syrupus ille incidit, & subtiliat moderate. sicut syrupus acetosus simplex. Et cum conficitur ex amaris stipticis, aperit opilationes, & subtiliat. sicut syrupus qui fit de radicibus feniculi, & capparis. Et cum aggregatur ex rebus uiscosis stipticis, et dulcibus, laxat. sicut est syrupus de uiolis, & rosis confectus. Et syrupi stiptici, & aromatici confortant cerebrum & hepar. sicut syrupus de sandalis.

CANON TRICESIMVS NONVS,

De Syruporū administratiōe, & Habitaculi præparatiōe. Ad Tac. 38.

DE NECESSITATE prohiberi debent acetosa, stiptica in syrupis illorū, qui patiuntur pectoris ægritudines, & tussim. Prohibent et dulces res patientibus dysenteriam & lienteriam. Imo assidue exhiberi debent stiptica, ad stringendū, et dulcia, ad lubricandū, et acetosa ad subtiliandum, aperiendū, et incidendum, et frigida ad ingrossandū. In confectiōe uero stipticorū non conficiat syrupus cum stipticis, nisi in uase lapideo, despumādo ipsum cū cocleari ligneo: ut extrahat succus fructuū ipsorum post contritiōem ipsorum in mortario ligneo, uel lapideo: et non trahat succus post collectiōem fructuū incontinenti, imo dimittant prius per noctem unā. Et de uiolis auferant stiptices, et capita, seu botri. Et de rosis auferantur capita seu botri, et semina. Nenufaris solū flores et folia: teneant ad usum. Radices uero, et oēs res sicca, infundant in aqua, & diu morent, prius quæ decoquant. Recentes tamē, hora qua colligunt in decoctionē mittantur. Res quæ transmutari debent, sicut rosæ, mittantur in aquā, de quibus fit aqua rosarū rubea: transmutent reuoluendo, tritis prius: & syrupi decoquant, adeo despumādo ipsos, donec mundificent, et clarescant. Syrupi uero, qui cum acetosis conficiunt, decoquant adeo, donec ad quātitatem zacchari reducant. Syrupi qui fiunt cū dulcibus, adeo decoquant, donec a corruptione seruent. Albugines uero ouorū cum aqua & zaccharo ductæ, cōmiscæ ante cocturā syruporū. Quod si necesse fuerit, aquam & spēs miscere syrupis, non misceant, nisi prope finē decoctionis ipsorū. Ignis uero, quo decoqui debent, sit suauis circa latus unū rosis submissus, ad hoc, quod spuma cadat circa latus idem. Narratio uero quā de Cameris fecimus, fuit, quia loca sunt cōuenientia spiritui animali, et uitali, quarū inspiratus aër fit uacuis omnibus malis, & corruptis humoribus & qualitibus, præparatus cum odoribus aromaticis. Et æstate pateant ostia, & fenestrae uentis septentrionalibus, ad alterandas corruptiones ipsarū. In hyeme uero pateant, ut solis disponatur ingressui, qui subtiliet aerem, & uapores ipsarū. Quāplures uero affectant, ut Camerae depictæ sunt, de picturis, figuris, et statuis: quod sensus odoratus, & uisus delectationē percipiunt. Nam propter assiduū ad figuras aspectū, prouocabitur somnus, sicut prouocatur cum historiae audiuntur, in quibus animus delectatur.

CANON QVADRAGESIMVS,

De Aëre temperato, & distemperato. Ad Tacuinum 39.

AER ALIUS temperatus, alius distemperatus. Temperatus est,

Syruporum
confectiōes
uariæ.

Præparatio
Camerae.

Aër temperatus.

Distemperatus.

Ventorum operatio.

qui est subtilis, de uaporibus, delectabilis odoris, quo nec sudant corpora, nec frigescent, uelocis mutationis ad caliditatem & frigiditatem. In solis ortu & occasu confortat uirtutes, obtemperans complexionem, & mundificans humores, & clarificans spiritus, et meliorans digestionem. Distemperatus uero, in tota substantia sua est sicut aër epidimitus. Qui accedit duobus modis. Vno, ex mixtione uaporum corruptentium aërem inspiratum, resolutorum ex lacubus circumiacentibus ciuitatibus, uel ex cadaueribus accidentibus ex interitu bestiarum, uel occisione in praeliis accidente: propter quæ accidunt periculosæ ægri tudines. Alio, ex mutatione aëris ex anni temporibus accidente, sicut hyems cum fuerit calida, & non pluuiosa: & æstas e contrario. Et si in qualitate sua: scilicet cum ent calidior, aut frigidior temperato: & hoc quinque modis. Primo causa temporum anni. Secundo ex ortu, & occasu magnarum stellarum, & elongatione seu appropinquatione ipsarum ad solem, sicut Alhabor, et Cauda ursi. Tertio causa uentorum. Nam Septentrio prolongat uitam, et decorat corpora, sicut est uidere in Sclauis. Meridionalis uero econuerso, Orientalis est temperatus, similis ueri, Occidentalis uariatur, sicut Autumnus. Quarto causa regionum: quæ diuiditur quinque modis. Primo ratione uentorum, sicut diximus. Secundo ex situ ciuitatum, uel terrarum. Nam terrarum altarum, aër & aqua sunt clari, & colores incolarum pulchri: imarum uero e contrario. Tertio ex uicinitate montium: quia quedam regiones sunt habentes montes interpositos, & obstantes uentis meridionalibus, sicut incolæ regionum septentrionalium. Quarto ex uicinitate Marium. Nam quando fuerint maria ex parte meridionali, erit meridionalis. Quinto ex mobili superficie terræ. Nam terra saxosa est frigida, & sicca, & aqua eius frigidior aquæ terræ limosæ & lutosæ, lapillosa, calida. Quinto ex permutatione in qualitate aëris proueniente ex ascensione uaporum, & non in substantia eius: sicut diximus de aëre epidimito. Et est possibile, quod res duo sit duarum naturarum, uel trium: quæ permutabunt dispositiones, si guras, & anni tempora secundum se.

CANON QVADRAGESIMVS

primus, De habitatoribus Conuallium, & discrimine
Aëris. Ad Tacuinum 40.

QUANDO acciderit, quod in montanis regionibus, habitationes fuerint in conuallibus, pluuia hyemales suffocant eas, et caliditas æstiuales eas comburit. Quorum habitantium corpora, propter siccitatem sunt subtilia, et artifices subtilium artium: & figuræ & dispositiones eorum pulchræ: et propter humiditatem assuescunt habere ægri tudines autumnales: et remissio in his est manifesta, & intensio et remissio horum apparebit propter effectus prædictos, secundum quod quodlibet ex eis simplicium naturam habet manifestam. Nam aer calidus efficit corpus macilentum, et citrinum: sitim prouocat, famem debilitat, cor calefacit, sanguinem corrumpit, febrem inducit, sanguinem de naribus prouocat, et menstrua: debili-

Aër calidus.

at uirtutes, poros aperit, laxat corpus, & digestionem impedit. Prodest uero habentibus catarrū, & reuma, paralyfi uniuersaliter, & particulari ter, quæ fit ex humiditate. Aër uero frigidus econuerso. Sed Aër humidus, conseruat corpus humiditate, & prodest macilentis, & humectat coctū & carnē, præstans corpori aquositatē, & pulchrū colorem. Et aër siccus econtrario. Obuiatur tñ his quæ fiunt ex aère calido, præparādo hoc modo. Inueniunt Criptæ, uel Domus subterraneæ, in quibus morandū est: quæ domus uel criptæ, sunt inuestitæ, seu incortinatæ pānis, seu cortinis subtilibus, & raris: & aqua frigida potanda est. Aëri uero frigido obstat, morando in locis calidis, & induendo bonas uestes, & calefaciendo per ignem. Aëri uero Sicco, morando in loco delectabili, bibendo aquam frigidam. Aeri uero humido, morando in domibus altis, quas sol ortu suo repercutiat. Et sciendum est, quod iuuamentum accidens ex aère, & ex sua frigiditate, non est ex sua substātia: & propter hoc suffocari uidemur in aere balnei. Aere uerumtamen egemus magis aqua: eo quod famelicus, & siticulosus, si strangulari iubeatur, eo dissolutus, uel liberato, prius quam per strangulationem pereat, uelocius currit, ad aerem recipiendum, quam ad aquam, uel ad cibum. Est etiam possibile, quod homo longiori tēpore uiuat, præter potū aquæ, quam præter aeris attractionem. Et aer est unū ex elementis: & aqua est uapor resolutus ex terra rorida, propter solis incessum per zenith loci illius: & natura uaporis, est sicut natura terræ a qua resoluitur. Et hoc est ultimum de narratione sex Rerum non naturalium, Remanet tamen dicere causam, quare sint sex. Et diximus, quod causa in hoc est, quia huiusmodi uirtutes sequuntur, quæ sunt tres: scilicet Naturalis:

quam sequuntur Cibi & Potus, Purgationes, & Constipationes,

Vitalis: quam consequuntur accidentia Animæ, et Aer circumstantans.

Animalis: quam sequuntur Motus, & Quies, Somnus & Vigiliæ.

D

Aër frigidus:
Humidus.

Siccus.

Quare sex res
nō naturales?

